

LAPLAND
Above Ordinary

LAPIN DIGIOHJELMA 2020

Lapin liitto
Julkaisu A36 / 2013
ISBN 978-951-9244-70-9
Rovaniemi 2013

Sisällys

1.	ESIPUHE	4
2.	TIIVISTELMÄ	5
3.	LAPIN TOIMINTAYMPÄRISTÖ: ARKTISUUS UUDISTAMISEN VOIMAVARANA	9
4.	POHJOISEN TIETOYHTEISKUNNAN VISIO, TAVOITTEET JA TOIMENPITEET: SUJUVAN ARJEN TIENNÄYTTÄJÄ	11
5.	PAINOPISTEET, TAVOITTEET JA TOIMENPITEET	13
5.1	Lappilaiset digitaitaviksi	13
5.1.1	Hyvä digitaalinen osaamistaso	13
5.1.2	Osallisuus yhteiskunnassa	13
5.1.3	Toimenpiteet	13
5.2	Yritykset digitaalisten mahdollisuuksien ja liiketoiminnan osaajiksi	15
5.2.1.	Yritysten osaamisen vahvistaminen	15
5.2.2.	ICT-toimialaan kytkeytyvien yritysten toimintaedellytysten vahvistaminen	15
5.2.3	Teknologian mahdollisuuksien hyödyntäminen yritysten kilpailukyvyyn kehittämisessä	16
5.2.4.	Digitaaliset ratkaisut työn toimintamallien kehittämisessä	16
5.2.5.	Toimenpiteet	17
5.3	Tutkimus- ja oppilaitokset digiyhteiskunnan edelläkävijöiksi	19
5.3.1	Digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen opetuksessa, e-opetus	19
5.3.2	Oppilaitokset Lapin osaamistarpeiden ennakoijina	19
5.3.3.	Toimenpiteet	20
5.4	Hallinto uuteen digiaikaan	21
5.4.1.	Kunnat palveluiden järjestämistapojen aktiivisena kehittäjänä	21
5.4.2.	Lähidemokratian ja käyttäjälähtöisyyden vahvistaminen	21
5.4.3.	Toimenpiteet	22
5.5	Avoimeen tietoon perustuvien sovellusten kehittäminen	24
5.5.1.	Toimenpiteet	24
5.6	Tietoliikenneyhteydet kuntoon	27
5.6.1.	Toimenpiteet	27
6.	KOKOAVIA KEHITTÄMISTEEMOJA	29
6.1	”Energiaomavarainen kylä” -pilotti	29
6.2	Vihreä ICT	29
6.3	Arktisuus	29
6.4	Lappilaiseen elämänlaatuun liittyvät vahvuudet	30
7.	OHJELMAMITTARIT	31
	LIITTEET	33

1. ESIPUHE

Yhteiskuntamme digitalisoituminen muuttaa tapaamme elää ja tehdä työtä. Myös palveluihin kohdistuu jatkuvasti uusia odotuksia, joihin vastaamiseksi julkinen ja yksityinen sektori kehittävät uusia sähköisiä ratkaisuja. Valtakunnallisella laajakaistahankkeella rakennetaan huippunopeaa laajakaistaa myös haja-asutusalueelle.

Inhimillisen toiminnan ja palvelujen digitaalisten muotojen yhteensovittaminen edellyttää tietoa palvelujen käyttäjien odotuksista ja uudenlaisia joustavia teknisiä ratkaisuja. Tietovarantojen avaaminen luo uusia palveluita ja yritysten toimintamahdollisuuksia. Sähköisten palveluiden kehittyminen parantaa palvelutarjontaa ja palveluiden saatavuutta erityisesti pitkien välimatkojen olosuhteissa.

Näihin trendeihin ja muutoksiin vastaamiseksi Lapissa on valmisteltu DigiLappi-ohjelma, joka linjaa digitaalisen Lapin kehittämistä vuoteen 2020. Ohjelma toimii myös hankerahoitusta ohjaavana asiakirjana.

Lapin digiohjelma on laadittu maakunnan kehittämisrahalla toteutetulla hankkeella. Ohjelman laatimiseen on osallistunut laaja joukko lappilaisia. Työn laatimista on tukenut Ramboll Management Consulting. Ohjelmavalmisteluun ohjausryhmä edusti kattavasti mm. tutkimus- ja oppilaitoksia, yrittäjiä ja kuntia ja muuta julkishallintoa.

Ohjausryhmässä ovat olleet mukana seuraavat henkilöt: Antti Syväjärvi, Ari Konu, Heikki Onnela, Juhani Jutila, Hannu Kähkölä, Aulis Martikainen, Risto Mäkkikyrö, Kirsi Pulkamo, Timo Rautajoki, Taija Jurmu, Markku Taipale, Mika Tenhunen, Risto Varis ja Juha Meriläinen. Maiju Hyry Lapin liitosta on toiminut ohjausryhmän puheenjohtajana ja hänen ja konsulttien tukena toteutusta on avustanut Ritva Kauhanen Lapin liitosta.

Ohjelmatyötä jäsensi kolmivaiheinen työpajojen sarja. Näistä ensimmäisessä määritettiin ohjelman visiota ja strategisia painopisteitä, toisessa täsmennettiin ohjelmaa tavoitetasolla ja kolmannessa työstettiin yksityiskohtaisia tavoitteita. Alueellisiin työpajoihin Rovaniemellä, Kemi-Torniossa, Kittilässä ja Inarissa osallistui lähes sata henkilöä eri organisaatioista.

Lämpimät kiitokset kaikille työhön osallistuneille.

Rovaniemellä 17.6.2013

MERK.
Maiju Hyry
Yhteysjohtaja

2. TIIVISTELMÄ

Lappilainen tietoyhteiskunta on siirtymässä kohti 2020-lukua isoin harppauksin. Keväällä 2012 Lapin liiton käynnistämä ohjelmatyö on täsmentynyt visioksi digitaalisesta Lapista. Ohjelma sisältää arktiseen osaamiseen ja pohjoiseen elämänlaatuun tukeutuvan palvelujen, liiketoiminnan ja osaamisen strategian. Toimeenpanon on tarkoitus tuoda konkreettisia hyötyjä ja lisäarvoa kuntalaisille, alueella toimiville yrityksille ja organisaatioille. 2013+ maailmassa Lappi rakentaa rohkeasti olemassa olevien kilpailuvalttiensa ja vahvuksiensa varaan. Tulevaisuuden Lappi profiloituu uutta luovien kokeilujen, älykkään erikoistumisen sekä ketterien ratkaisujen maakuntana.

Uraauurtavien ja ennakkoluulottomien ratkaisujen avulla tuotetaan digiyhteiskunnan palveluita ja sisältöjä siellä, missä etäisyys tai väestömäärän vähäisyys ei ole heikkous vaan kilpailuvaltti. Lappi tuottaa osaamista ja palveluja, joissa pienemmän käyttäjä- ja kehittäjäjoukon innovatiivisuus ja osaaminen tukee vihreitä teknologiaratkaisuja ja uusia toimintamalleja.

Lappi haluaa tulevaisuudessa olla jatkuvasti uusiutuva ja 24/7 palveluja tarjoava pohjoinen voimala, jolla suomalainen tieto- ja osaamisyhteiskunta pidetään liikkeellä. Kiireettömyys, luovuus, elämän laatu ja helppous ovat vahvuuksia, jolle ohjelma rakentuu. "Älyä pohjoisesta" ja "sujuvan arjen pohjoinen" ovat lähtökohtia kun digitaalista pohjoista palvelumallia luodaan. Teknisissä ratkaisuissa Lappi on otollinen testausalusta.

DigiLappi -ohjelma on Lapin muita ohjelmia täydentävä työkalu Lapin elinvoimaisuuden vahvistamiseksi. Ohjelman ennakoivuus varmistetaan arvioimalla ja päivittämällä tavoitteita ja toimenpiteitä tarpeen mukaan vuosittain. Arktisen digiyhteiskunnan tiennäyttäjän rooli edellyttää lappilaisten toimijoiden aktiivista ja uudelle tasolle nostettavaa yhteistyötä. Verkostomuotoisen toimintamallin luominen ohjelman toimeenpanemiseksi ja uusien kehitysideoiden käytäntöön viemiseksi onkin ohjelmatoteutuksen ensimmäinen askel.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

DigiLappi-ohjelmalle on asetettu viisi tavoitealuetta, joille on määritetty toimenpiteet. Seuraavassa on näiden yhteenveto.

1. Lappilaiset digitaitaviksi

Ohjelman tavoitteena on tunnistaa entistä paremmin kansalaisten, yrittäjien ja hallinnon edustajien digiosaamisen puutteet ja tarjota valmennusta ja koulutusta osaamisen kehittämiseksi.

Toimenpiteet

- 1.1. Kunnat järjestävät avoimien digipalvelujen käytön opastusta julkisissa tiloissa kuten kirjastoissa ja virastoissa ja jalkauttavat monipuolista sähköisten palveluiden käyttötukea palveluiden ja asiakkaiden rajapintaan. Esim. neuvolassa voidaan tarjota lisätietoa lapsiperheiden digipalveluista, kotipalvelun ja palvelutalojen henkilöstö puolestaan opastaa ikääntyneitä luontevana osana työtään.
- 1.2. Järjestöt tarjoavat koulutuksia omille jäsenilleen ja kohderyhmilleen, esim. yrittäjäjärjestöt yrityspalveluista, vammaisjärjestöt omille asiakasryhmilleen saavutettavista sähköisistä palveluista jne. Lisäksi paikalliset järjestöt voivat tarjota henkilökohtaista neuvontaa ns. nettitalkkari-palveluna.
- 1.3. Koulut, oppilaitokset ja kansalaisopistot avaavat tilansa vertaisneuvonnalle (mm. verkkopalveluita luontevasti käyttävät nuoret voivat antaa henkilökohtaista neuvontaa ikäihmisille, myös heidän kotonaan tai palvelutaloissa).
- 1.4. Oppilaitokset tai yrittäjäjärjestöt järjestävät sisällöltään modulaarisia käytännönläheisiä kursseja yrityksille ja muille kohderyhmille.
- 1.5. DigiLappi luo mahdollisuuksia osallisuuden vahvistamiselle mm. kartoittamalla osallisuutta vahvistavia palveluita ja tuottamalla suunnitelman uusien ratkaisujen tuotannosta, pilotoinnista ja käyttöönotosta. Järjestöt, kyläyhdistykset jne. ovat sisällön tuotannossa keskeisessä roolissa. Oppilaitokset voivat tukea tarjoamalla osaamista ja kunnat mahdollistaa uusia digitaalisia koulutusmuotoja taloudellisin resurssein ja tilaratkaisuin.

2. Yritykset digitaalisten mahdollisuuksien ja liiketoiminnan ykkösosaajiksi

Ohjelman tarkoituksena on innostaa ja sitouttaa eri-kokoiset yritykset mukaan yhteiseen toiminta-malliin ja kehitystyöhön, uusiin liiketoiminta-avauksiin ja palveluiden kehittämiseen.

Toimenpiteet

- 2.1. Yritysten digiosaamisen valmennusohjelmien perustaminen.
- 2.2. Digitaalisiin aloihin liittyvien yritysten toimintaedellytyksien vahvistaminen
- 2.3. Uusien ratkaisujen tukeminen liiketoimintamahdollisuuksien kehittämiseksi.
- 2.4. Digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen tuottavuuden nostamiseksi uusia toimintamalleja testaamalla.

- 2.5. Työn uusia muotoja edistävän etätöiden kehityshankkeen perustaminen.
- 2.6. Vihreän talouden mahdollisuuksien hyödyntäminen valikoidulla ja rohkeasti uutta luovalla hanketoiminnalla.

3. Tutkimus- ja oppilaitokset digiyhteiskunnan edelläkävijöiksi

Oppilaitokset ja tutkimustoimijat ovat edelläkävijöitä kansainvälisesti kiinnostavien Lapin kärki-osaamisteemojen kytkemisessä informaatioteknologian uusimpiin ratkaisuihin ja elinkeinojen kehittämiseen (mm. etäkoulutuksen ratkaisut, kylmäosaaminen, turva-ala, matkailu, älyliikenne, kaivannaisteollisuuden uudet TKI-ratkaisut).

Toimenpiteet

- 3.1. Oppilaitokset uudistavat opetuksen menetelmiä ja sisältöjä digitaalisilla ratkaisuilla.
- 3.2. Oppilaitokset käyttävät opetuksessaan uusinta tieto- ja viestintäteknologiaa ja vievät teknologiaa aktiivisesti myös muiden toimijoiden käyttöön (yritykset ja julkinen sektori)
- 3.3. Oppilaitokset ottavat vetovastuun sähköisten palvelujen saamiseksi elinikäisen oppimisen tukemiseksi
- 3.4. Koko Lapissa turvataan koulutuksen saatavuus etäopetuksella, jonka soveltuvuutta ja kilpailukykyä kartoitetaan aktiivisesti käyttäjäpalautteen pohjalta ja laajennetaan kaupunkien ulkopuolisille alueille valtakunnallisesti, kansainvälisesti kilpailukykyisillä sisällöillä.
- 3.5. DigiLappi-yhteistyö vahvistaa oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä
- 3.6. Oppilaitokset laativat DigiLapin tavoitteita tukevat strategiat (koulutusmallit ja toimintamallit)
- 3.7. Kehittämishankkeilla tuotetaan uusinta tietoa opetukseen ja siirretään teknologiaa ja osaamista alueen oppilaitoksiin ja yrityksiin.
- 3.8. DigiLapin tekemällä osaamiskartoitus- ja seurantatyöllä varmistetaan, että Lapista löytyy vahvaa ICT alan ammatillista koulutusta osaavan työvoiman turvaamiseksi yrityksille
- 3.9. DigiLappi perustaa kehittämishankkeen, jolla luodaan alalle joustavia koulutusmalleja, joilla pyritään vastaamaan työelämän muuttuviin tarpeisiin entistä nopeammin.

4. Hallinto ja asiointi uuteen digiaikaan

Julkinen hallinto kehittää, tarjoaa testausympäristöjä ja ottaa käyttöön toimivaksi todettuja urauurtavia ja ennakkoluulottomia palveluratkaisuja

Toimenpiteet

- 4.1. DigiLappi-yhteistyö tarjoaa testausympäristöjä kansallisesti ja kansainvälisesti uudelleenlaisille palvelukokeiluille (erityisesti Lapin omilla vahvoilla osaamisalueilla, kuten matkailussa ja kaivannaisteollisuudessa)
- 4.2. Julkisen sektorin toimijat testaavat, arvioivat ja ottavat aktiivisesti käyttöön uusia palveluita.
- 4.3. Kaikissa palveluissa noudatetaan käyttäjälähtöisyyden, yhteissuunnittelun ja esteettömyyden periaatteita.

- 4.4. DigiLapissa toteutetaan toimijoita yhdistäviä ja uutta liiketoimintaa luovia avoimen tiedon hankkeita, kansallisin ja kansainvälisin voimavaroin (rakennerahastot, Tekes, EU-ohjelmat)
- 4.5. DigiLappi-konsortio tukee kuntien edellytyksiä ottaa käyttöön digitaalisia palveluita ja ohjeistaa kuntia osallistumaan valtakunnallisen Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelman (SADe-ohjelma) pilotointihankkeisiin, kuten esimerkiksi lupapiste.fi -palvelukokonaisuuteen
- 4.6. Julkisten hallinnon toimijoiden tietohallintopooli

5. Tietoliikenneinfrastruktuuri kuntoon

DigiLappi-ohjelma toimii aktiivisesti, jotta valtakunnallinen laajakaista kaikille – tavoite saadaan toteutumaan myös Lapissa. Tämä on ehdoton edellytys muiden tavoitteiden toteuttamiselle.

Toimenpiteet

- 5.1 Korkeatasoiset tietoliikenneyhteydet turvataan kattavasti ja tarvittaessa julkisen sektorin tuella.
- 5.2 Ohjelmayhteistyössä mukana olevat toimijat tukevat paikallisista aloitteista syntyviä laajakaistan rakentamishankkeita.

3. LAPIN TOIMINTAYMPÄRISTÖ: ARKTISUUS UUDISTAMISEN VOIMAVARANA

Arktisten alueiden merkityksen kasvu

Lapilla on monia valtakunnallisesti ja kansainvälisesti kiinnostavia maantieteellisiä ominaispiirteitä. Arktisuus ja pohjoinen maantiede luovat mahdollisuuksia, joiden hyödyntäminen edellyttävää osaamisen, palveluiden ja yritystoiminnan kehittämistoimia. Näitä toimia toteutetaan osaltaan DigiLappi-ohjelmalla, arktisen strategian mahdollisuudet hyödyntäen.

Arktisessa strategiassa kärkiteemoja ovat seuraavat: Suomi arktisena maana ja arktisuuden osajana, kestävä kehitys periaatteiden ja ympäristön reunaehtojen kunnioitus sekä kansainvälinen yhteistyö arktisten teemojen kehittämisessä. Yksittäisissä teemakokonaisuuksissa käsitellään Lapin kannalta keskeisiä teemoja kuten liiketoimintamahdollisuuksia ja kokonaisturvallisuutta.¹

EU on linjannut omaa arktista toimintapolitiikkaansa erillisellä tiedonannolla kesällä 2012. Ydinteemoina tässä ovat ilmastomuutos, kestävä kehitys ja tutkimus. Tiedonanto esittää joukon konkreettisia toimia, joilla on tarkoitus tukea arktisen alueen tutkimusta ja kestävä kehitystä ja edistää ympäristöystävällisiä tekniikoita muun muassa kestävä merenkulun ja kaivostoiminnan tarpeisiin.

Kaivostoiminnan innovaatioita kehitettäessä ja hyödynnettäessä uudenlaiset digitaaliset ratkaisut luovat liiketoimintamahdollisuuksia palvelualueille ja digi-ratkaisuja voidaan hyödyntää myös tutkimusinfrastruktuurin kehittämisessä. Lapin oma arktinen ohjelma valmistuu elokuussa ja siinä valitut kehittämiskärrjet huomioidaan myös tämän ohjelman toteutuksessa.

Nousevat toimialat

Ohjelma pyrkii uudistamaan elinkeinorakennetta ja -toimintaa ja tarjoamaan uusia ratkaisuja erityisesti niille sisältöalueille, joissa Lapilla on mahdollisuus olla maailman kärkeä. Lapin merkittävimpiä vahvuuksia on elinkeinorakenteen monipuolisuus ja rikkaat luonnonvarat. Viime vuosina kehityksen vetureiksi ovat nousseet erityisesti kaivos-, energia- ja matkailualat. Nämä luovat hyvät edellytykset yritysten kehittymiselle ja kasvulle, myös pk-sektorilla. Lapissa panostetaan luonnonvara-alojen jalostusasteen nostamiseen ja osaamisen vahvistamiseen. Työpaikkojen määrän kasvu edellä mainituilla aloilla korvaa osaltaan julkishallinnosta, perusmaataloudesta ja esim. paperiteollisuudessa menetettyjä työpaikkoja.

Kuntatalouden heikkeneminen ja väestönkehitys

Elinkeino- ja innovaatiotoiminnan lisäksi uudistamisen odotukset kohdistuvat kunta- ja palvelurakenteeseen. Myös tällä alueella digitaalisuus on selkeä muutosaluri ja uudistusten mahdollistajana.

¹ Lähde: VNK 2012: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=366779>.

Kuntatalouden heikkeneminen on eurooppalainen ja valtakunnallinen trendi. Myös lappilaisten kuntien taloudellinen tilanne on heikentynyt. Paine kunnallisverotuksen kiristämiseen, kuntien velkojen ennakoitua nopeampi kasvu ja heikkenevä huoltosuhde edellyttävät palvelurakenteelta uusia ratkaisuja. Myös sote- ja kunta- ja palvelurakennemuutos heijastuvat osaltaan Lapinkin kehitykseen.

Väestömäärän kielteinen kehitys ja koulutetun väestön poismuuttaminen asettavat Lapille ison haasteen. Koko Lapin väestöstä eläkeikäisiä on 12 % ja osassa kunnissa ikärakenne on kestävä. Digiohjelmalla pyritään osaltaan kääntämään kielteistä trendiä myönteiseksi löytämällä uusia keinoja väestön ikääntymisestä aiheutuvien haasteiden kohtaamiseen palveluita uudistamalla. Väestönkehitys ja ikääntyvien kasvava osuus motivoivat osaltaan uusien ideoiden löytämistä. Lapissa voidaan kehittää ja testata kansainvälisesti menestyviä teknologiaa hyödyntäviä ratkaisuja esim. ikääntyvien tarpeisiin.

Lapin poikkeuksellisen pitkät etäisyydet ovat maantieteellinen tosiasia. Lapissa on laaja maaseutualue ja suurin osa maaseudusta on harvaan asuttua. Kyliä on noin 300. Etäisyydet vaikuttavat merkittävästi mm. palveluiden järjestämisen tapoihin ja rakenteisiin. Digiohjelman kannalta välimatkat saavat erityisen merkityksen. Vaikka lappilaiset ovatkin pitkiin etäisyyksiin tottuneet, on teknologialla jo nyt pystytty kutistamaan etäisyyksiä ja parantamaan saavutettavuutta, muun muassa uusilla vuorovaikutusratkaisuilla.

Kuntapalveluissa uudet digiratkaisut luovat saavutettavia ja käyttäjäystävällisiä sovelluksia (mm. SADe-ohjelman kautta toteutettavia, mutta myös Lapin omien aloitteiden lähtökohdista esiin nousevia).

Koulutuspaikkojen vähentyminen

Koulutusrakenteen muutoksessa digitaaliset menetelmät, sisällöt, sovellukset ja järjestelmät tarjoavat mahdollisuuksia entistä kustannustehokkaampaan, tarvelähtöisempään ja ennakoivaan osaamisen hankintaan ja kehittämiseen.

Lapin koulutuspaikkojen määrä vähenee lähivuosina. Opiskelijamääriin koko ammatillisen koulutuksen alueella on opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta tehty merkittäviä vähennyksiä. Koulutuspaikkojen vähentämisellä on merkittäviä heijastusvaikutuksia Lapin työvoimatarpeen tyydyttämiseen ja elinkeinojen kilpailukykyyn kehittymiseen erityisesti nyt, kun työvoiman tarve monella alalla kasvaa. Lapin liitto on pitänyt vähennettävien paikkojen määrää selvästi ylimitoitettuna suhteessa koulutuspaikkojen kysyntään ja myönteisiin tulevaisuusnäkyymiin.

Koulutuspaikkojen väheneminen tekee entistäkin oleellisemmaksi oikeat valinnat koulutusresurssien kohdentamisesta ja digitaaliset ja paikkariippumattomat sovellukset koulutuksen toteuttamisessa.

4. POHJOISEN TIETOYHTEISKUNNAN VISIO, TAVOITTEET JA TOIMENPITEET: SUJUVAN ARJEN TIENNÄYTTÄJÄ

DigiLappi arktisen osaamisen ja sujuvan arjen tien- näyttäjäksi

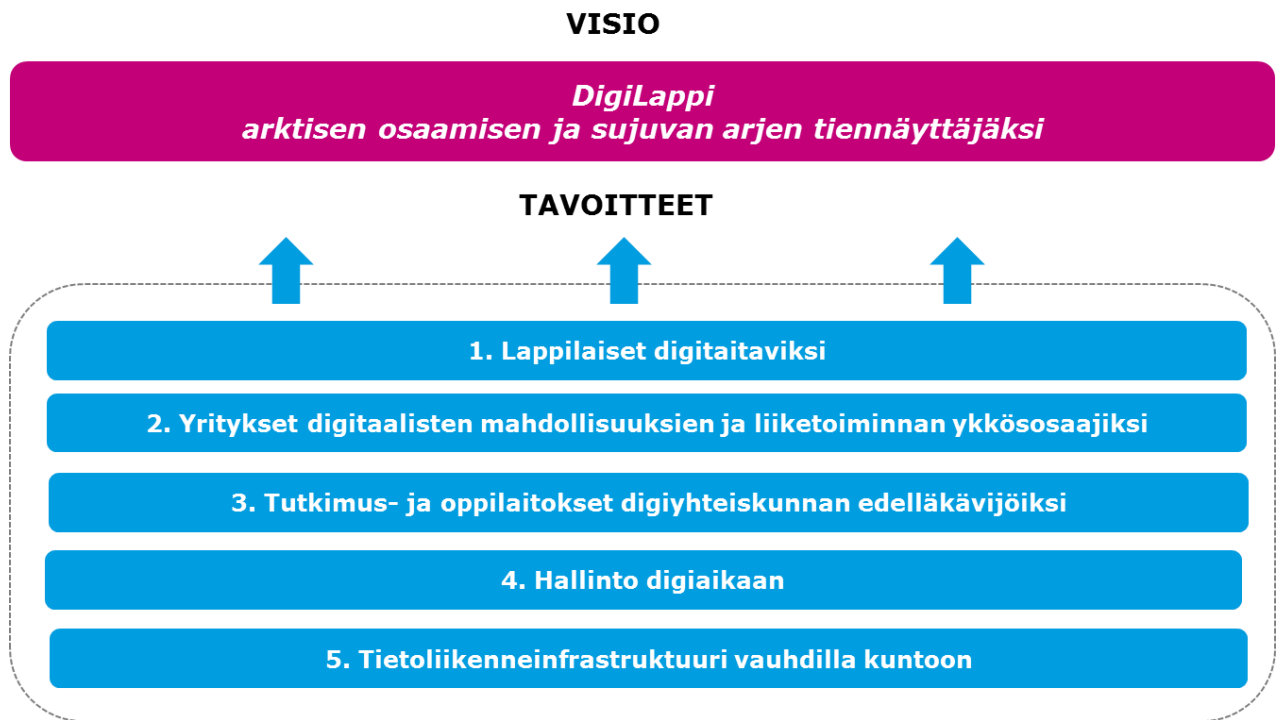
Lappi rakentaa digitaalisia mahdollisuuksia hyödyntävää yhteiskuntaa toimintaympäristön ominaispiirteiden ja vahuuksien varaan rohkeasti uutta luoden.

Tulevaisuuden Lappi profiloituu uusien kokeilujen, älykkään erikoistumisen ja ketterien ratkaisujen maakuntana. Uraauurtavien ja ennakkoluulottomien ratkaisujen avulla tehdään sisältöjä ja palveluita kohteisiin, joissa etäisyys tai väestömäärän vähäisyys ei ole rajoite. Ohjelmassa kehitetään ja toteutetaan toimintaa, jossa pienemmän käyttäjä- ja kehittäjäjoukon innovatiivisuus ja osaaminen tukevat vihreitä teknologiaratkaisuja ja uusia toimintamalleja.

Elämme yhteiskunnassa, jossa palvelutuotannon ja eri toimintojen digitalisoituminen etenee sekä yritysten ja julkishallinnon toimesta että ihmisten oman toiminnan ja palveluodotusten myötä. Kutsutaan nyky-yhteiskuntaa sitten digitaaliseksi tai tietoyhteiskunnaksi, palvelujen sähköistymistä ja digitalisoitumista enää ole tarpeellista tai mahdollistakaan erottaa muusta toiminnastamme. Digitalisoituminen läpäisee lähes kaiken toiminnan. Ohjelman tavoitteita on valmistelussa tarkasteltu yhteiskunnan keskeisimpien toimijaryhmien kautta: yksilöt, elinkeinoelämä, tutkimus- ja oppilaitokset sekä julkishallinto, erityisenä painopisteenä kunnat. Näin on pyritty takaamaan tavoitteiden ja toimenpiteiden konkreettisuus ja ohjelman tiivis kiinnittyminen lappilaisten arkeen.

Keskeisin vision saavuttamisen edellytys on yhteistyö eri toimijoiden välillä. Uusien ideoiden syntyminen ja eri alojen osaamisen käyttö edellyttää vuorovai- kutusta ja kohtaamispaikkoja. Digipalveluiden ja niihin liittyvän liiketoiminnan ympärille kootaan palveluinnovaatioita kehittävä ja niille markkinoita luova toimintamalli.

Uuden osaamisen ja palvelutarjonnan rakentamisessa jokaisella toimijalla on roolinsa. Ohjelman toimeenpanossa tarvitaan kuntalaisia, kolmatta sektoria ja tutkimus- ja oppilaitoksia, samoin kuin elinkeinoelämää ja kuntien ja valtion hallintoa. Palvelutuotannossa tehdään tiivistä ja rajatonta yhteistyötä, jossa ei unohdeta niitäkään asiakkaita, jotka tulevat alueen ulkopuolelta.

Kuva 1. Lapin Digiohjelman tavoitealueet.

DigiLappi-ohjelman tehtävänä on vahvistaa Lapin elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä. Tehtyjen painopistevalintojen perusteina ovat vallitsevat muutossuunnaukset kuten arktisten alueiden merkityksen kasvu, kuntatalouden ja väestörakenteen tilanne, elinkeinorakenteen muutos ja uudet mahdollisuudet.

5. PAINOPISTEET, TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

5.1 Lappilaiset digitaitaviksi

5.1.1 Hyvä digitaalinen osaamistaso

Yhteiskunnan digitalisoitumiskehitys edellyttää hyvää osaamistasoa sekä kykyä käyttää palveluita ja päätelaitteita. Ohjelman tavoitteena on varmistaa kaikille tasa-arvoiset mahdollisuudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja palveluihin. Tätä tavoitetta toteutetaan parantamalla osaamistasoa sekä palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, kaikki väestöryhmät huomioiden. Näin vahvistetaan lappilaisten ihmisten, järjestöjen, elinkeinoelämän ja hallinnon valmiuksia toimia aktiivisina osallistujina ja sisällöntuottajina. Julkinen hallinto voi lähinnä poistaa esteitä ja tarjota edellytyksiä, mutta ihmisten taito, valmius ja halukkuus hyödyntää digipalveluita riippuvat ihmisestä itsestään.

5.1.2 Osallisuus yhteiskunnassa

Osallisuus ja yhteenkuuluvuus oman yhteisön, kunnan ja kotiseudun kanssa on keskeistä sekä ihmisten hyvinvoinnin että Lapin elinvoimaisuuden kannalta. Lapin omaleimaisten kulttuurien, paikallisyhteisöjen ja kylien elävöittäminen lähtee ihmisten halusta osallistua ja vaikuttaa elinympäristöönsä. Digiohjelman tavoitteena on vahvistaa vuorovaikutusta ja luoda yhteisöille virtuaalisia ympäristöjä osallisuuden kokemuksen mahdollistamiseksi ja vahvistamiseksi. Mahdollisuus eri väestö- ja ikäryhmille tuottaa omia sisältöjä luontevilla muodoilla ja itselle tärkeissä ympäristöissä madaltaa kynnystä olla aktiivisena toimijana digikehityksessä ja näin osaltaan ehkäisee syrjäytymistä.

5.1.3 Toimenpiteet

Vahvistetaan ihmisten osaamistasoa

Digitaitoja opeteltaessa pitää työikäisten lisäksi huomioida ikäihmisten ja erityisryhmien, kuten yhteiskunnasta syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden tarpeet. Palvelujen kohdentamisessa ja räätälöimisessä auttaa myös palvelujen käyttäjien ottaminen mukaan palvelujen kehitys- ja testaustyöhön.

Osaamisen vahvistamiseen osallistuvat muun muassa seuraavat tahot:

Kunnat järjestävät avoimien digipalvelujen käytön opastusta julkisissa tiloissa kuten kirjastoissa ja virastoissa ja jalkauttavat monipuolista sähköisten palveluiden käyttötukea palveluiden ja asiakkaiden rajapintaan. Esim. neuvolassa voidaan tarjota lisätietoa lapsiperheiden digipalveluista, kotipalvelun ja palvelutalojen henkilöstö puolestaan opastaa ikääntyneitä luontevana osana työtään.

Järjestöt tarjoavat koulutuksia omille jäsenilleen ja kohderyhmilleen, esim. yrittäjäjärjestöt yrityspalveluista, vammaisjärjestöt omille asiakasryhmilleen

saavutettavista sähköisistä palveluista jne. Lisäksi paikalliset järjestöt voivat tarjota henkilökohtaista neuvontaa ns. nettitalkkari-palveluna.

Koulut, oppilaitokset ja kansalaisopistot avaavat tilansa vertaisneuvonnalle (mm. verkkopalveluita luontevasti käyttävät nuoret voivat antaa henkilökohtaista neuvontaa ikäihmisille, myös heidän kotonaan tai palvelutaloissa).

Oppilaitokset tai yrittäjäjärjestöt järjestävät sisällöiltään modulaarisia käytännönläheisiä kursseja yrityksille ja muille kohderyhmille. DigiLappi luo mahdollisuuksia osallisuuden vahvistamiselle mm. kartoittamalla osallisuutta vahvistavia palveluita ja tuottamalla suunnitelman uusien ratkaisujen tuotannosta, pilotoinnista ja käyttöönotosta. Järjestöt, kyläyhdistykset jne. ovat sisällön tuotannossa keskeisessä roolissa. Oppilaitokset voivat tukea tarjoamalla osaamista ja kunnat mahdollistaa uusia digitaalisia koulutusmuotoja taloudellisin resurssein ja tilaratkaisuin.

Infoboksi 1: Osaamisen ohjelmapilotit

”Tabletti jokaiselle”

Kylätoiminnan kehittämisen osana pilottikylän asukkaille voidaan tarjota mahdollisuus saada tabletti pc-päätelaite käyttöön. Mallissa käännetään vähäväkisyys vahvuudeksi.

Tarjottava kokonaisuus sisältäisi päätelaitteen lisäksi räätälöidyt palvelut, jotka kattaisivat kunta-, alue- ja valtionhallinnon palveluita, seudun järjestöjen palveluita ja mahdollisesti myös yritysten tarjoamia palveluita. Palveluilla tarkoitetaan tässä sekä tietopalveluita, asiointipalveluita sekä vuorovaikutteisia ja osallistavia palveluita.

Pilottirahoitusta voidaan hakea maaseutuohjelmasta hankerahoituksella ja mukaan voidaan haastaa myös alueen yrityksiä. Jatkuvaan toimintaan voidaan luoda pysyvä liiketoimintamalli, jossa rahoitus tulisi ainakin pääasiassa yritysten ja järjestöjen ilmoituksista.

5.2 Yritykset digitaalisten mahdollisuuksien ja liiketoiminnan osaajiksi

5.2.1. Yritysten osaamisen vahvistaminen

Yritysten osaamistaso on Lapin elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyn kannalta kriittistä. Kaikilla yrityksillä tulee olla tarvittava osaaminen liiketoimintansa kehittämiseen digiyhteiskunnassa. Liiketoiminnan digitalisointi toiminnanohjauksesta taloushallintoon, markkinointiin ja myyntiin on usein haaste erityisesti pienelle yritykselle. Edelleen tarvitaan myös herättelyä uusien digitaalisten liiketoimintamahdollisuuksien havaitsemiseksi.

Yritysten liiketoiminnan digitalisoimista ja osaamista tulee tukea monin tavoin, koulutuksesta yritysryhmiin ja julkisen ja yksityisen sektorin välisiin kumppanuuksiin.

Tammikuussa 2013 julkaistussa Kitkaton Suomi -raportissa on yhdeksi toimenpiteeksi määritetty pk-yrityksille suunnattu sähköisen liiketoiminnan osaamisohjelma. Vastuutahoksi on nimetty Tekes. Lapin valmennusohjelmaa suunniteltaessa kannattaa huomioida myös tämä yhteistyömahdollisuus.

5.2.2. ICT-toimialaan kytkeytyvien yritysten toimintaedellytysten vahvistaminen

Lapin yritysten kilpailukyvyn vahvistamisessa on yritysten lisäksi roolinsa myös julkishallinnolla, oppilaitoksilla ja järjestöillä. Lappilaisten yritysten ja muiden toimijoiden yhteistyö ja kumppanuus vahvistavat yritysten toimintaedellytyksiä. Lappilaisten yritysten haasteena ovat usein pieni koko ja puutteelliset verkostot, mistä johtuen yritykset eivät kykene osallistumaan yritysten tai julkishallinnon tarjouskilpailuihin. Rakentamalla yritysverkostoja, joissa on monipuolista osaamista ja tehokas sähköinen toiminnanohjauksen järjestelmä, voidaan saavuttaa riittävä volyyymi tarjouskilpailuihin osallistumiseksi. Yritysverkostojen ja luottamuksellisen yhteistyön synnyttäminen edellyttää toimijoiden ennakkoluulotonta ja avointa keskustelua.

Rahoitusosaaminen on yksi keskeinen edellytys tehokkaalle ohjelman toimeenpanolle. Näin on erityisesti alueilla, joilla pyritään luomaan ja vahvistamaan verkostoja ja yhteistyötä EU-ohjelmien paremmaksi hyödyntämiseksi. Erityisen keskeisiä aloja tässä ovat Lapin strategisiksi painopisteiksi nimetyt elinkeinot kuten matkailu, energia-ala, kylmä- ja talviteknologia, puuteollisuus ja metalliala.

Toimintaedellytyksiä vahvistetaan myös tarjoamalla rahoitusta yritysten yhdessä käynnistämille kehitys- ja pilottihankkeille. Rahoitusosaamisen ja verkostorakennuksen tukemisessa ja keskeisessä roolissa ovat kunnat ja aluehallinnon toimijat, oppilaitokset sekä Lapin liitto.

Lapissa toimii julkisen ja yksityisen sektorin toimijoita edustava Lapland Online 2013™ -verkosto, jonka iskulauseena on "ICT yritys-

ten menestystekijäksi”. Kehittäjäverkosto tekee käytännönläheistä yhteistyötä sähköisen liiketoiminnan osaamisen vahvistamiseksi ja yhdistämiseksi. Tämän ohjelman toimeenpanossa on tärkeää huomioida jo tehty työ ja sopia seuraavista kehitystoimista yhteistyössä.²

5.2.3 Teknologian mahdollisuuksien hyödyntäminen yritysten kilpailukyvn kehittämisessä

Yhä useammat yritykset toimivat globaalisti ja tiukkenevassa kilpailussa menestyminen edellyttää sekä nykyisten teknologisten mahdollisuuksien laaja-alaista soveltamista että täysin uusien ideoiden synnyttämistä.

Yritysten sähköisen liiketoiminnan vahvistaminen on tärkein yksittäinen elinkeinotoimintaa tukeva teema. Tämä käsittää useiden toimenpiteiden kokonaisuuden, mukaan lukien muun muassa yritysten ja palveluiden näkyyden ja markkinoinnin.

Sijainnin ja välimatkojen merkitysten väheneminen tuo myös uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia. Tällainen voi olla esim. palvelinhotellien perustaminen. Samoin on tärkeää selvittää Rovaniemellä sijaitsevan turva-alan osaamiskeskittymän kehitystarpeet, erityisesti alan vaatima erityisosaaaminen ja liiketoiminnan vahvistaminen.

Digitaalisen kaupankäynnin lisäksi yritysten kilpailukykyä vahvistetaan uudistamalla toimintaprosesseja. Toiminnanohjauksen digitaalisoinnin hyötyjä on tärkeä konkretisoida erityisesti pk-yrityksille. Useilla pienilläkin toimilla, kuten laskutuksen sähköistämällä voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä. Tärkeä kehityskohde on myös tietojohdaminen. Toiminnanohjauksen uudistaminen tukee osaltaan toiminnan läpinäkyvyyttä ja luo mahdollisuuksia uusien ideoiden ja verkostojen syntymiseen. Älykässä hallinnossa teknologia valjastetaan myös luovuuden voimavaraksi. Uudet vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen työkalut luovat edellytyksiä rajoja rikkoville ideoille.

5.2.4. Digitaaliset ratkaisut työn toimintamallien kehittämisessä

Etätyömuotojen mallintaminen ja testaus tukevat ekologisia sekä tehokkuuteen ja kustannussäästöihin liittyviä tavoitteita. Mahdollisuudet tällä alueella voivat lisätä Lapin vetovoimaisuutta, kun taas toisaalta Lapin tietoliikenneongelmat voivat joillain alueilla hidastaa kehitystä. Kyse ei yleensä ole ainoastaan teknologiasta vaan asenteista ja organisaatioiden toimintamalleista. Etätyömahdollisuuksien tiedostaminen on monissa tapauksissa myös viestinnällinen haaste ja uusien toimijoiden saaminen alueelle edellyttää markkinointitoimenpiteitä. Julkishallinto voisi olla työn uusien muotojen pilotoinnissa proaktiivinen ja sekä tukea yritysten kehitystyötä että toteuttaa omia rohkeita pilottejaan.

Yritykset puolestaan voivat toiminnallaan vaikuttaa harvaan asuttujen alueiden elinvoimaisuuteen etätyömahdollisuuksia luomalla. Näin voidaan tu-

² Lappilaiset sähköisen liiketoiminnan aallonharjalla –uusia mahdollisuuksia ammatilliseen opetus- ja kehittämistyöhön. Päivi Hanni-Vaara, Outi Kähkönen ja Minttu Merivirta (toim.). Rovaniemen ammattikorkeakoulu julkaisusarja C 33

kea asutuksen pysyvyyttä ja vähentää muuttoa maaseudulta. Etätyömahdollisuuksia puhtaassa ja poikkeuksellisessa luontoympäristössä voidaan käyttää myös Lapin markkinoinnissa kansallisesti ja ulkomaille. Etätyömahdollisuuksia tarjoamalla Lappi voisi myös lisätä kiinnostavuuttaan ja tukea Lapin elinkeinoja. Yritykset ovat kiinnostuneita sijoittumisympäristöistä, jotka ovat sekä innostavia, toimivia että vastuullisia ja jossa yhdistyvät luontoarvot ja hyvät työskentelyn puitteet.

Liikenne- ja viestintäministeriö on nostanut uusien työn organisointitapojen muotoilun ja testaamisen omaksi kehittämisen painopistekseen Viestintäpolitiikan KIDE-ohjelmassa.³ Etätyön mahdollisuuksia ja vaateita on käsitelty myös Itä- ja Pohjois-Suomi -työryhmän raportissa. Tässä yhteydessä toimenpiteiksi on asetettu mm. etätyön palvelukeskusten perustaminen ja etätyön vaatimien tietoliikenneyhteyksien tukeminen.⁴ On tärkeää tehdä yhteistyötä näiden tavoitteiden toimeenpanosta vastaavien tahojen kanssa.

5.2.5. Toimenpiteet

DigiLappi perustaa yritysten digiosaamisen valmennusohjelmia

Laaditaan modulaarinen yritysten tarpeisiin soveltuva koulutuskokonaisuus yhteistyössä alueen oppilaitosten ja yritysten kanssa, jo olemassa olevia koulutuksia hyödyntäen. Kouluttajina voivat toimia niin oppilaitokset, yritykset kuin järjestötkin. Valmennusohjelman osakokonaisuuksien teemoja ovat esimerkiksi taloushallinnon ja toiminnanohjauksen digiratkaisut, tuotteiden ja palveluiden muotoilu ja tähän liittyvät teknologiset ratkaisut sekä älykkäiden tuotteiden kehitys ja hyödyntäminen ('internet in things', virtuaaliset elämykset). Valmennusohjelmaa pohjustamaan on hyödyllistä tehdä tarvekartoitus alueen yrityksille. Tulosten pohjalta koulutuksia voidaan kohdentaa teemoittain tai toimialoittain. Samoin jo toteutusta kehitystyöstä ja yhteisistä hankkeista nousseet kokemukset on hyvä kartoittaa alkuvaiheessa.

DigiLappi vahvistaa ICT-toimialaan liittyvien yritysten toimintaedellytyksiä seuraavilla tavoilla:

- tukemalla valittujen toimialojen ja teemojen yritysverkostojen syntyä.
- hyödyntämällä mahdollisimman laaja-alaisesti kansallisten rahoitusinstrumenttien ja EU-rahoituksen mahdollisuudet.
- tarttumalla kansallisiin aloitteisiin kuten KIDE-ohjelma (pk-yritysten start up-kiertue, johon LVM etsii veturikaupunkeja ja yrityksiä).

DigiLappi tukee yritysten digitalisoitumista tuottavuuden nostamiseksi seuraavilla tavoilla:

- tukemalla ja opastamalla yrityksiä esim. taloushallinnon ja toiminnanohjauksen uudistamisessa ja muiden verkkopalveluiden käyttöön-otossa
- vahvistamalla Lappi-brändi -tuotteiden elinkaaren hallintaa sähköisellä palvelulla (ml. tuotteiden rekisteröinti ja takuujärjestelmä)

³ Viestintäpolitiikan KIDE-ohjelman hankekuvaus. Strategia, 10.10.2012, LVM/2177/01/2012

⁴ Katse pohjoiseen. Toimenpide-ehdotukset. TEM-raportteja 2/2013.

- tukemalla mikroyrityksiä tarjoamalla niille erikseen määritettävien kriteerien puitteissa määräraha ja/tai palvelu kevyen verkkonäkyvyyden tuottamiseksi.

DigiLappi käynnistää työn uusia muotoja edistävän kehityshankkeen, jossa

- osallisina voivat olla kuntien lisäksi alueen omat sekä ulkopuoliset yritykset
- kehitetään etätyöinnovaatioita ja uusia toimintamalleja ja työskentelyn muotoja, samoin kuin fyysisiä toimipisteitä

Infoboksi 2: Yritystoiminnan ohjelmapilotit

Pilvi-palvelut yrityksissä

Pilvi-palvelut yrityksissä on yksi viestintäpolitiikan KIDE-ohjelman hankkeista. Yritykset voivat saada merkittäviä kustannussäästöjä hyödyntämällä pilvipalveluja esimerkiksi viestintäratkaisuissa ja talous- ja henkilöstöhallinnossa. Palvelutarjonta on monipuolista ja kustannukset huomattavasti alle oman tuotannon tason.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) on asettanut tavoitteeksi, että kaupunkien ja maakuntien tasolla tuettaisiin alueen pk-yritysten digitaalisten toimien ja käytänteiden edistämiseksi. LVM etsii parhaillaan pilottikaupunkeja pilvipalveluiden käyttöönoton ja pk-yritysten paikallistuen toteuttamiseksi ja järjestää tähän liittyviä esittelytilaisuuksia kumppaneidensa kanssa (mm. Teknologiaateollisuus ja Suomen Yrittäjät).

Vihreän talouden liiketoimintamahdollisuudet hyödynnettäväksi, mm.

- Älyliikenteen sovellukset: Lapin pitkät välimatkat ja vahva matkailuelinkeino puoltavat esim. erilaisten julkishallinnon ja yritysten älykkäiden liikennepalveluiden ja karttapohjaisten ratkaisujen kehittämistä.
- Kuntalaisten arjessa tarvitsemien palveluiden kehittäminen vihreän ict:n näkökulmasta: tarkastellaan eri väestö- tai ammattiryhmien tarvitsemia palveluita kokonaisvaltaisesti.
- Energiatehokkaat konesalit: Miten energiatehokkuus voidaan maksimoida toiminnassa ja sen seurannassa?
- Kaivannaissektorin älykkäät ratkaisut: Millainen on huomisen älykäs, läpinäkyvä ja ympäristöystävällinen kaivostoiminta?
- Älykkäät viestintäverkot: ICT:n ja energiasektoreiden yhteistyömahdollisuuksien mallintaminen pilotissa
- Arjen älykkäät ratkaisut: Mitä palvelutarpeita kotiidillä/yksityisyrittäjällä/matkailijalla tyypillisesti on ja miten niistä muodostettaisiin mahdollisimman ekologinen ja käyttäjälähtöinen kokonaisuus? Miten helpottaa paikkariippumatonta työskentelyä ja asiointia esim.?
- Ministeriöiden älystrategioiden läpikäynti ja niistä nouseviin mahdollisuuksiin tarttuminen, mm. Linked Data Finland, Avoimen Datan Foorumi, PK-yritysten start up-kiertue jne.

5.3 Tutkimus- ja oppilaitokset digiyhteiskunnan edelläkävijöiksi

5.3.1 Digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen opetuksessa, e-opetus

Perusopetuksessa ja keskiasteella etäopetus on ratkaiseva keino koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi haja-asutusalueella. Ammatillisessa opetuksessa, aikuiskoulutuksessa ja korkea-asteella etäopetuksen avulla voidaan tarjota opiskelumahdollisuuksia Lapin kaupunkikeskusten ulkopuolella asuville. Se myös mahdollistaa koulutustarjonnan monipuolistamisen tarjoamalla sellaisia sisältöjä, joita oman maakunnan resurssien ei pystytä tarjoamaan. Vastavuoroisesti etäopetus vaatii Lapin oppilaitoksia kehittämään sellaisia sisältöjä, jotka koetaan kilpailukykyisiksi maakunnan ja jopa valtakunnan rajojen ulkopuolella.

Koulutuksen kehittämishankkeet ovat keino tuottaa uusinta tietoa opetukseen. Hankkeissa voidaan myös testata teknologian- ja osaamisen siirtoa lappilaisiin oppilaitoksiin ja yrityksiin.

Kansainvälisen kilpailun kannalta erityisesti aikuiskoulutuksessa osaaminen saatavuutta alueellisesti voidaan turvata työelämäyhteistyöllä. Työelämäyhteistyö digitaalisen osaamisen alueella on tärkeää kaikilla koulutusasteilla.

Digitaalisten palveluiden käyttöön, sisällön tuottamiseen ja aktiiviseen osallisuuteen digitaalisessa palveluyhteiskunnassa valmistavia taitoja tulee vahvistaa perusopetuksen ensimmäisistä vuosista alkaen. Digitaalisten sisältöjen, menetelmien ja uusien taitojen sisällyttämiselle tulisi asettaa vähimmäisvaateet. Kansallisessa ICT 2015-työryhmän Kitkaton Suomi raportissa yhdeksi toimenpiteeksi on määritelty peruskoulujen opetussuunnitelmien päivittäminen digiajan tarpeisiin.⁵

5.3.2 Oppilaitokset Lapin osaamistarpeiden ennakoijina

Lappilaisten oppilaitosten tulee olla valmiita nopealla tahdilla huomioimaan tulevaisuuden osaamisvaateet. Lisäksi on tärkeää varmistaa, että Lapin oppilaitokset pystyvät tarjoamaan vahvaa ICT-alan koulutusta ja osaamisverkostoja työelämän tarpeisiin ennakoiden ja joustavasti.

Tulevien kehityssuuntien ja osaamistarpeiden ennakointi edellyttää nykyistä tiiviimpää yhteistyötä lappilaisten yritysten, järjestöjen ja julkishallinnon välillä. Oppilaitosten on tärkeää vahvistaa ja uudistaa kumppanuuksiaan ja toimia kansallisten ja kansainvälisten verkostojen aktiivisena osapuolena. Yhteistyöllä voidaan löytää uusia mahdollisia kehittämiskumppanuuksia ja pilotointimahdollisuuksia.

⁵ ICT 2015 -työryhmä on esittänyt, että peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita uudistettaessa työssä huomioidaan aikaisempaa vahvemmin osaamisen, oppimisen ja ajattelun taitojen merkitys kaikessa toiminnassa ja elinikäisen oppimisen perustana. Samoin raportissa todetaan, että tulevaisuuden osaamiselle on entistä tärkeämpää varmistaa myös perustaidot hyödyntää digitaalisia palveluita ja sisältöjä – myös omassa oppimisessa ja kaikessa toiminnassa. 21 polkua Kitkattomaan Suomeen ICT 2015 -työryhmän raportti, 17.1.2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

Liikenne- ja viestintäministeriön KIDE-ohjelmassa toimenpiteiksi on määritetty virtuaalisen ICT-tutkimuskeskuksen perustaminen ja tutkimusyhteistyön tiivistäminen. Näissä molemmissa Lapin yliopisto ja oppilaitokset vievät aktiivisesti eteenpäin yhteistyötä, jotta pystytään turvaamaan uudet tutkimusinfrastruktuuriin liittyvät hankeavaukset ja avoimen tiedon hyödyntäminen Lapissa. Tässä oppilaitoksilla on luonteva rooli muun muassa tiedon käyttömahdollisuuksien ja tiedon siirron testaamisessa.

5.3.3. Toimenpiteet

Vahvistetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä

Oppilaitosten on tärkeä suunnitella tuleviin tarpeisiin ennakoivasti ja ketterästi vastaavaa koulutusta eri osapuolten kanssa laajasti keskustellen. Oppilaitosten tehtävänä on koordinoida alan työvoima- ja osaamistarpeiden ennakointitietoa kokonaiskäsityksen muodostamiseksi. Oppilaitoksilla tulee olla omat alueen yhteisiä tavoitteita tukevat vahvat strategiat digitaalisissa sisällöissä ja toimintamalleissa. Yhteistyössä voi olla kyse esim. koulutusteemoista ja kokonaisuuksista, jotka edistävät kehitysmahdollisuuksien nopeaa käyttöönottoa ja teknologiainnovaatioiden synnyttämistä.

Innovaatiotoiminnassa on hyvä tiivistää yhteistyötä muun muassa KIDE-ohjelman suuntaan sen avauksiin tarttuen. Muun muassa voidaan ottaa käyttöön Lapin oma "digital champion"-malli, jolla aktivoidaan digitaalisten palvelujen ja toimintamallien käyttäjiksi innostavien edelläkävijäesimerkkien avulla (näitä voi olla eri toimijaryhmissä, esim. maahanmuuttajat, nuoret, naisyrittäjät jne.). Kansallisella tasolla toimitaan aktiivisesti ICT-alan virtuaalisen tutkimuskeskuksen toiminnassa (KIDE-ohjelma) ja haetaan mukaan yhteistyöhön aihetta koskevien Tekes-ohjelmien puitteissa (mm. OppimISRatkaisut, Fiksu kaupunki, Fiiliksestä fyrkkaa).

Yhteistyön pohjalta tarjottavissa palveluissa huomioidaan myös tietoturvaratkaisut ja näihin liittyvä osaaminen: Lapin digiohjelmassa toteutuvat tuotteet ja palvelut koetaan turvallisiksi ottaa käyttöön ja käyttää. Tämän huomioiminen edellyttää osaamista ja laadukkaita ratkaisuja sekä yrityksiltä että tutkimus- ja koulutustoimijoilta, joiden osaamiselle tuotteita ja ratkaisuja syntyy ja rakennetaan.

DigiLappi uudistaa opetuksen menetelmiä ja sisältöjä digitaalisia mahdollisuuksia hyödyntäen

Lapin vahvaa osaamista etäopetuksessa kehitetään edelleen opetuksen digitaalisia menetelmiä ja sisältöjä uudistavilla piloteilla. Tällaisia voivat olla muun muassa harvaan asutun maaseudun peruskoulun tai työssäoppimajaksojen pilvipalvelut, joissa koululaisia ja opiskelijoita voidaan osallistaa luomaan aktiivisesti uusia etäopetusmalleja ja -teknologioita.

5.4 Hallinto uuteen digiaikaan

Digipalveluiden kehittämisessä kunnat ovat useimmiten proaktiivisen toteuttajan roolissa ja myös aluehallinnolla on useissa toimenpiteissä oma roolinsa. Kaikkien ehdotettavien toimenpiteiden edellytyksenä on hallinnon vanhojen rakenteiden ja toimintatapojen kyseenalaistaminen. Muutos vaatii olemassa olevan ajattelutavan ravistelua sekä valmiutta uudistaa toimintakulttuuria, joka osallistaa lappilaisia ihmisiä ja yrityksiä ja vahvistaa kuntien keskinäistä yhteistyötä.

5.4.1. Kunnat palveluiden järjestämistapojen aktiivisena kehittäjänä

Julkishallinnon rooleista keskeisin on mahdollistajan rooli. Julkishallinto luo digitaalisille palveluille puitteita, tukee ja vauhdittaa kehitystä. Lisäksi hallinnolla, erityisesti kunnilla, on keskeinen rooli lähipalveluiden tuottajana. Monet kuntien digitaalisten palveluiden tuotantoa koskevat tavoitteet edellyttävät kuntien yhteistyötä. Uusien yhteistyömallien kehittämiseen vaikuttaa tällä hetkellä kunta- ja palvelurakennemuutos.

Kuntapalveluiden sähköistäminen on hyvä mahdollisuus palvelutuotannon yhdenmukaistamiseen ja käyttäjälähtöisyyden vahvistamiseen. Valtaosa kuntien palvelutuotannosta on nykyisin hyvin organisaatiolähtöistä. Kuntien rajat määrittävät palvelutuotannon sisältöä ja muotoja, vaikka sähköinen palvelutuotanto ja palvelutalous mahdollistaisi rajoista riippumattoman käyttäjälähtöisen organisoinnin. Samoin kunnat tarjoavat lähes samoja palveluita kukin omannäköisinään. Digitaalisten palveluiden kustannustehokkuuden ja laadun edellyttämä harmonisointia, joka puolestaan edellyttää yhteistyötä. Käyttäjälähtöisyyden painottamisen lisäksi palvelutuotannon prosessien kehittäminen niitä sähköistäen on hallinnon tehokkuuden kehittämisen edellytys.

Kunnat ja valtion organisaatiot ovat avainasemassa oman alueensa yritysten toimintamahdollisuuksien vahvistamisessa. Kunnat ovat viime vuosien aikana luopuneet osasta omaa palvelutuotantoaan ja hankkineet palveluita yksityiseltä sektorilta. Kuntien tietohallintoyksiköt sekä ICT-sovelluksia ja järjestelmiä hankkivat substanssiyksiköt ovat erittäin merkittäviä ostajia. Julkiset hankinnat tulisi vahvemmin nähdä innovaatiopolitiikan työkaluna. Omilla hankintamenettelyillään ne vaikuttavat siihen, kuinka suuri osa julkisen sektorin ostoihin käyttämistä rahoista jää alueelle ja missä määrin hankinnat tehdään alueen ulkopuolilta toimittajilta. Lappilaisten yritysten asemaa voitaisiin parantaa kehittämällä yritysverkostoja ja vahvistamalla julkisten hankintayksiköiden osaamista.

5.4.2. Lähidemokratian ja käyttäjälähtöisyyden vahvistaminen

Lähidemokratiaa ja paikallisen osallistumisen muotoja uudistetaan digitaalisin ratkaisuin. Keskustelu päätöksenteon avoimuuden tarpeesta ja lähidemokratian vahvistamisesta on ollut käynnissä vuosia, kuitenkin vaatimattomin tuloksin. Lappi on kuitenkin menestyksekkäästi profiloitunut aktiivisena osallisuuden muotojen kehittäjänä ja tälle pohjalle on luontevaa luoda uusia kansallisestikin edelläkävijäratkaisuja. Lappilaiset kunnat voivat osallistaa asukkaita palveluiden suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Vuorovaikutusta ja verkostoitumista tukevat ratkaisut vahvistavat myös osallisuuden tunnetta ja ehkäisevät syrjäytymistä.

Käyttäjälähtöisyys ja esteettömyys ovat julkisen palvelun arvoperustan ja tulevaisuuden kannalta keskeisiä teemoja. Niiden sisällyttäminen konkreettisin toimenpitein DigiLappi-ohjelmaan on tärkeää, jotta kaikki voimavarat saadaan käyttöön. Samalla tunnistetaan aiheita, joissa palvelujen kehittäminen yli kuntarajojen on kunnille osaamisen, talouden ja palvelu-tyytyväisyyden kannalta edullista.

Vaikka asiakaslähtöisyys on yhtenä toimintaa ohjaavana periaatteena läpäissyt julkisen palvelutuotannon jo pitkään, on palvelutuotanto edelleen pääasiassa hallintolähtöistä. Harvoja palveluita suunnitellaan asiakkaan tarpeita selvittäen ja tätä tietoa systemaattisesti hyödyntäen. Käyttäjän huomioiminen sähköisten palveluiden tuotannossa on helppoa, koska organisaatioiden rajat tai perinteiset palvelutuotannon tavat eivät sido sähköisiä palveluita. Kuntalaisia voidaan ohjata ja opettaa käyttämään digitaalisia palveluita käyttäjämäärien varmistamiseksi ja vahvistamiseksi ja niin, että asteittain voidaan perinteisestä palvelutuotannosta tiettyjen palveluiden osalta kokonaan luopua.

Käyttäjälähtöisyys tarkoittaa myös palveluiden esteettömyyttä. Esteettömyys Lapin Digiohjelmassa on tulkittu samantapaisesti kuin valtakunnallisessa SADe-ohjelmassa. Esteettömyys merkitsee, että kaikki ihmiset pystyvät käyttämään tuotetta tai palvelua yksilön iästä, vammasta tai muusta rajoitteesta huolimatta. Esteetön tuote tai palvelu mukautuu asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Esteettömyydellä pyritään mahdollistamaan ihmisten tasavertainen arki siten, että kaikki kansalaiset voivat tehdä työtä, opiskella, harrastaa ja osallistua.⁶

5.4.3. Toimenpiteet

Lapin digiohjelman toimijat vahvistavat yhteistyössä alueen kuntien edellytyksiä ottaa käyttöön digitaalisia palveluita

Otetaan aktiivisesti käyttöön sähköisiä palveluita, esim.:

- SADe-ohjelman eri toimialoille tuotettavat palvelut sekä yleisneuvonta- ja etäpalvelut
- Asiakaspalvelu 2014 -hanke
- Julkisen hallinnon ICT:n hyödyntämis-strategia
- Tekesin Fiksu kaupunki -ohjelman hankkeet

Lapin digiohjelman toimijat tukevat käyttäjälähtöisyyden ja yhteissuunnittelun periaatteiden noudattamista

- Sähköisten palveluiden suunnitteluun tulee palvelumuotoilun periaatteiden mukaisesti tarvekartoituksesta lähtien aktivoida ja sitouttaa palvelun tulevat käyttäjät.⁷
- Menetelminä otetaan käyttöön ja hyödynnetään mm. asiakasraateja, yhteisiä kehittämissyöryhmiä, sähköisiä kehittämisalustoja, työpajoja ja toimijoiden haastatteluja/palautekeskusteluja

⁶ Lähde: Valtiovarainministeriö 2013: SADe-ohjelman Esteettömyyden toimintamalli.

⁷ Esimerkkinä tästä voidaan mainita sosiaalialan osaamiskeskuksen Kehittäjäasiakasmalli, jossa askeleet ovat Tarvekartoitus -> yhteissuunnittelu -> mahdollinen yhteistuotanto valituilta osin -> palveluiden arviointi ja kehittäminen yhteistyössä

- Jokaista julkishallinnon rahoittamaa digitaalista palvelua suunniteltaessa arvioidaan ennakolta palvelun esteettömyysvaikutukset ja tarpeet.⁸

Lapin digiohjelman toimijat edistävät osallisuutta vahvistavien verkkopalveluiden tarjontaa

Lähidemokratiaa ja kuntalaisten osallisuutta voidaan vahvistaa tarjoamalla kuntalaisille vuorovaikutteisia ja päätöksentekoprosessin läpinäkyväksi tekeviä palveluita. Tällaisia ovat esim.:

- Luottamuselinten päätöksenteon tausta-aineistojen julkistaminen
- Kunnanvaltuuston kokousten reaaliaikainen esittäminen videopalveluna
- Aloitekanavat ja sähköiset kannanilmaukset, joiden tulee olla nykyisiä palautemahdollisuutta kannustavampia (mm. äänestykset asuminen- ja elinympäristön asioista "otakantaa.fi" -tyyppisesti, osallistuvan budjetoinnin muodot esimerkiksi nuoriso-, liikunta- tai kirjastotoimen budjetin osista).
- Mahdollisuus osallistua ja seurata kunnan luottamuselinten kokouksia sähköisillä välineillä.
- Julkishallinnon avoimuutta ja lähidemokratiaa vahvistaa myös sähköisten viestintäkanavien ja sosiaalisen median vastuullisen käytön opastus luottamushenkilöille (välineenä valtuutetun käsikirja)
- Yhteispalvelupisteistä kuntalaiset saavat palveluita ja samalla oppivat sähköisten palveluiden käyttöä. Utsjoella ja Pelkosenniellä yhteispalvelupisteet ovat jo toiminnassa, Enontekiölle ja Posiolle ollaan räätälöimässä niiden olosuhteisiin sopivia yhteispalvelukonsepteja.

Kunnan tarjoamien digitaalisten palveluiden käyttöön kannustetaan mm. antamalla pienimuotoisia palkkioita, esim. alennuksia tietyistä kunta- palveluista (esim. kulttuuri- tai vapaa-aika).

Perustetaan kunta- ja aluehallinnon tietohallintopooli

Tähän liittyviä yksittäisiä toimenpiteitä ovat mm:

- Hanketoiminnan systematisointi ja työnjaosta sopiminen hankintakoulutusten järjestämisestä ja julkisista hankkeista
- Systemaattinen kokemusten ja tiedonvaihdon sekä osaamisen vahvistaminen ja hyvien käytäntöjen levittäminen
- Tietohallintojohtamisen osaamisen vahvistaminen
- Yhteishankintojen suunnittelu ja koordinointi
- Tietoturvakysymyksiä ratkaisujen yhteistyö
- Kuntayhteistyön konkreettisten muotojen edistäminen

⁸ Ks. myös Liikenne- ja viestintäministeriön 2011: Tietoyhteiskunnan esteettömyyden indikaattorit –julkaisu, jossa on suositukset huomioitavista asioista.

5.5 Avoimeen tietoon perustuvien sovellusten kehittäminen

Tiedon saatavuus on kriittistä yhteiskunnan palvelukehityksen innovaatio-toiminnan kannalta. Valtion tietovarantoja avaamalla luodaan pohja tietoa-aineistojen yhteiskäyttöisyydelle ja tarvelähtöisten, käytännöllisten sovellusten kehittämiseksi.⁹ Paikallisen, kuntien hallussa oleva tiedon avaaminen kaikkien käyttöön lisää lappilaisten kiinnostusta oman alueensa kehittämiseen. Tämä loisi edellytyksiä myös kansalaisaktiivisuuden ja osallisuuden vahvistumiselle.

Uudet avoimen tiedon sovellusmahdollisuudet tuovat yrityksille uusia liiketoiminnan avauksia. Tiedon avaaminen on valtion ja kuntien käsissä ja avointa tietoa hyödyntävät liiketoimintakonseptit syntyvät yrityksissä. Uudet sovellukset edellyttävät vahvaa yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyötä. Vaikka käynnissä on jo useita pilottihankkeita¹⁰, on tiedon avaaminen kaikilla tasoilla vielä hyvin alkuvaiheessa. Kitkaton Suomi -raportissa on linjattu että VM käynnistää avoimen tiedon ohjelman ja toteuttamaan avoimen datan portaalin tiedon avaamisen prosessien tukemiseksi. Lisäksi VM kokoaa avoimen tiedon yhteistyöverkoston.¹¹ Lapilla on halutessaan mahdollista edetä kunnallisen tiedon avaamisessa. Kuntalaisia hyödyttävä palveluesimerkki voisi olla vapaa-aikaan liittyvien tilojen tiedon tuotteistaminen.

5.5.1. Toimenpiteet

Käynnistetään ainakin yksi yhteinen liiketoimintaa luova avoimen tiedon hanke yhteistyössä VM:n kanssa

Ohjelma hyödyntää ministeriöiden tekemien hallinnonalojen tiedonavaamissuunnitelmien mahdollisuuksia alue- ja paikallistasolla. DigiLappi-työn alkuvaiheessa selvitetään mahdollisuus osallistua VM:n avoimen tiedon yhteistyöverkoston työhön ja aloitetaan hanke avoimen tiedon hyödyntämiseksi liiketoiminnassa.

Tiedon avaamisen mahdollisuuksien käsittely toimijoiden yhteistyönä sisältää esim. seuraavia toimia:

Tiedonvaihto: Yrityksille ja kunnille tulisi tiedottaa tiedon avaamisen aikatauluista ja mahdollisuuksista. Teemasta kiinnostuneet toimijat käsittelevät uusia palvelu- ja liiketoimintaidoita. Yhteinen foorumi tuottaa myös uusia kumppanuuksia ja innovaatioita. VM-yhteistyössä vaikutetaan myös kansalliseen agendaan. Aluetasolla ohjelma selvittää tarpeen avoimen datan hyödyntämisoppaalle, josta sekä kuntalaiset, viranomaiset, yritykset ja järjestöt saavat tiiviin kuvan palvelumahdollisuuksista, joita avoimesta datasta nousee.

⁹ Esimerkiksi matkailualalle on mahdollista kehittää uusia palveluja, kun Ilmatieteen laitos 2013 avaa sääasemakohtaiset havaintoaineistot (esim. tuuli-, lämpötila-, kosteus-, ilmanpaine-, sade-, vedenkorkeus- ja aallokkohavainnot).

¹⁰ Jo toteutetuista hankkeista esimerkkinä voidaan mainita iKONTAKT, innovatiivinen kuntaorganisaatioiden tietohallinnon ja avoimen lähdekoodin kehitys- ja tutkimushanke oli EEAKr- projekti, jota toteuttavat Lapin korkeakoulukonsernin ja TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry. Lapin korkeakoulukonserniin kuuluvat Lapin yliopisto, Rovaniemen ammattikorkeakoulu ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

¹¹ 21 polkua Kitkattomaan Suomeen ICT 2015 -työryhmän raportti, 17.1.2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu.

Kuntatiedon avaamisen pilotointi: Määritetään kokonaisuus, jonka puitteissa tiedon avaamista testataan. Kyse voi olla yhdestä kunnan tarjoamasta prosessista tai yrityksen tai useamman yrityksen palvelunkehityksestä. Teemaksi ehdotetaan ”tieto ihmisen arjessa” ja se voisi rakentua yhteistyölle yritysten, kuntien ja viranomaisten välille, esimerkiksi ReittiGPS-tyyppiselle avoimelle datalle pohjautuvalle reittisovellukselle.

Tietohallinto-osaamisen kehittäminen

Tietohallinto-osaamisella tarkoitetaan tässä erityisesti tietohallinnon strategista johtamista, tieto- ja viestintätekniikkaan perustuvien palvelujen hallintaa, uusien palveluiden käyttöönoton valmiutta, palveluiden ja tuotteiden hankintaosaamista sekä toimittajien hallintaa.

Tällä hetkellä Lapin kuntien tietohallinto-osaaminen vaihtelee ja on paikoin melko ohutta. Tietohallinto-osaamista lisäämällä voidaan saavuttaa kustannussäästöjä kun samalla luovutaan perinteisistä toimintatavoista ja sitoudutaan palvelutuotannon monipuoliseen kehittämiseen. Uudistustyö vaatii aikaa, sillä monet kunnat ovat useita vuosia sidoksissa nykyisiin tietojärjestelmiin.

Edelläkävijyys vaatii digitaalisten palveluiden käyttöönottoa eturintamassa. Tähän tarjoutuu useita mahdollisuuksia myös kansallisesti tuotettavien palveluiden pilotointien ja käyttöönottojen myötä. Esim. VM:n koordinoiman SADe-ohjelman palvelukokonaisuudet pilotoivat ja käyttöönottavat useita palveluita vuoden 2013 aikana.

Infoboksi: Ohjelmapiilotit SADe-Ohjelmaan liittyen

Edelläkävijyys vaatii digitaalisten palveluiden käyttöönottoa ensimmäisten joukossa. Tähän tarjoutuu useita mahdollisuuksia kansallisesti tuotettavien palveluiden pilotointien ja käyttöönottojen myötä. Esim. VM:n koordinoiman SADe-ohjelman palvelukokonaisuudet pilotoivat ja käyttöönottavat useita palveluita vuoden 2013 aikana.

SADe-ohjelman eri toimialoille tuotettavia palveluita sekä yleisneuvonta- ja etäpalveluiden pilotointia on jo monissa palveluissa käynnistetty ja uusia pilotointimahdollisuuksia avautuu jatkuvasti.

- DigiLappi-ohjelman tulee sopia toimintatavasta, jolla se on mukana pilotoinnissa. SAde-ohjelman palvelukokonaisuuden projektipäälliköiden kanssa tulee käsitellä mahdollisuutta pilotoida sellaisia palveluita, jotka tukevat DigiLapin tavoitteita.
- Ympäristöministeriön koordinoiman rakennetun ympäristön palvelukokonaisuuden rakennuslupa-palvelun pilotointi on käynnistynyt 2013 ja jatkossa Lapin on hyvä olla mukana omalla pilotillaan.
- Työ- ja elinkeinoministeriön yrityspalveluita käsittelevä kokonaisuus testaa uusia toiminnallisuuksia.
- Etäpalvelun pilotointi on käynnissä, mutta palvelu etsii ensimmäisiä vuoden 2013 lopussa lanseerattavan palvelun käyttönottajia.
- Oppijan palvelukokonaisuus pilotoidaan syksystä 2013 alkaen.

Myös alueen omaa aiempaa kehitys- ja selvitystyötä tulee hyödyntää tehokkaammin, mm. avoimen lähdekoodin hyödyntäminen kuntapalvelujen kehittämisessä on alue, jossa on paljon uudistuspotentiaalia. Esim. iKONTAKT, innovatiivinen kuntaorganisaatioiden tietohallinnon ja avoimen lähdekoodin kehitys- ja tutkimushanke oli EAKR- projekti, jota on toteutettu Lapin korkeakoulukonsernin ja TIEKE Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry:n yhteistyönä. Lapin korkeakoulukonserniin kuuluvat Lapin yliopisto, Rovaniemen ammattikorkeakoulu ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

5.6 Tietoliikenneyhteydet kuntoon

Kohtuuhintaiset ja ajan vaatimukseen vastaavat tietoliikenneyhteydet ovat Lapin digiohjelman tavoitteiden toteutumisen välttämätön edellytys. Puutteelliset yhteydet vaikeuttavat ihmisten osallistumista ja palveluiden käyttämistä. Heikot yhteydet vaikeuttavat myös yritysten toimintaa, erityisesti verkkokauppa ja -markkinointia. Työ- ja elinkeinoministeriön asettaman Itä- ja Pohjois-Suomi -työryhmän loppuraportissa on todettu, että nopeiden ja tehokkaiden sekä kattavien laajakaistayhteyksien saavutettavuus on alueen kilpailukyvyn kannalta olennaisen tärkeää.¹² Yhteyksien merkitys kasvaa entisestään, koska mm. etätyö sekä viihde- ja yhteisöllisten palvelujen kehittäminen edellyttävät nopeita yhteyksiä.

Lapin tietoliikenneyhteyksissä on monin paikoin puutteita. Huippunopeita yhteyksiä on saatavilla lähinnä vain Rovaniemen, Kemien ja Tornion keskusalueilla. Haja-asutusalueille suunnatun laajakaistahankkeen eteneminen on ollut odotettua hitaampaa saatujen tarjousten vähäisyyden takia. Vain 30 % Lapin hankeohjelman alueen väestöstä on tällä hetkellä saamassa mahdollisuuden 100 mbit verkon käyttöön. Lapin kunnista Sodankylä ja Ranua ovat perustaneet oman yhtiön vauhdittamaan hankkeen toteutumista. Myös muita kuntia on harkitsemasa asiaa ja lisäksi useat kyläalueet eri puolilla Lappia ovat hakeneet tukea kyläverkkojen rakentamiseksi.

Kansallisen laajakaistahankkeen toteuttamiseen tarvittava valtion rahoitus turvataan. Samoin kyläverkkohankkeiden toteuttamiseen tarvitaan maaseuturahaston tukea myös uudella ohjelmakaudella. Toimenpiteet ovat erityisen kriittisiä alueilla, jonne yhteydet eivät synny markkinaehtoisesti. Laajakaistarakentamisessa tulee ottaa huomioon myös loma- ja vapaa-ajanasuntojen laajakaistayhteydet, joilla on matkailun kehittämislle suuri merkitys.

5.6.1. Toimenpiteet

Korkeatasoiset tietoliikenneyhteydet turvataan kattavasti ja tarvittaessa julkisen sektorin tuella

- Tietoliikenneyhteyksien tarjonta on ensisijaisesti yritysten vastuulla.
- Julkisen sektorin tukea tarvitaan varmistamaan tietoliikenne-
- Yhteyksien mahdollisuus alueille, jonne tarjonta ei synny markkinaehtoisesti.
- Valtion tulee operaattoreille asetettavalla yleispalveluvelvoitteella varmistaa minimitasoisten tietoliikennepalvelujen saatavuus. Nykyinen 1 mbit:n taso on pian riittämätön ja vaatimus tulee korottaa 10 mbits. (Eu:n tavoite 30 mbits v 2020).
- Rakennettavan verkon hyödyntämiseksi selvitetään maakuntaverkon ja datacentereiden perustamismahdollisuuksia ja yhtiörakenteita hyödyntäen kehittää kuntien yhteisiä sähköisten palveluiden kehittämishankkeita.

¹² Katse pohjoiseen. Toimenpide-ehdotukset. TEM-raportteja 2/2013.

DigiLappi-ohjelma tukee paikallisista aloitteista syntyviä laajakaistan rakentamishankkeita

- Paikallisista aloitteista syntyvät rakentamishankkeet saavat sekä asiantuntija- että rahoitustukea.
- Ohjelma välittää lappilaisille tietoa laajakaistan hyödyistä ja vaikuttaa näin kysyntään.

6. KOKOAVIA KEHITTÄMISTEEMOJA

Tähän lukuun on koottu ohjelmatyöprosessin aikana tunnistettuja laaja-alaisia kehittämisteemoja. Nämä eivät ole toimenpiteitä tai edes rajattuja pilotti-aihioita vaan kokoavia teemoja, joissa on tunnistettu liiketoimintamahdollisuuksia. Monien kehitysmahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää kuntien osallisuutta.

6.1 ”Energiomavarainen kylä” -pilotti

Pilotoidaan kylä, jonka ratkaisut pohjautuvat täysin omaan energiatuotantoon ja energiatehokkuuteen sekä alhaisiin asumiskustannuksiin. Suunnitelilla on myös energiomavarainen matkailukeskukseen liittyvä pilotti.

Teema liittyy älykkäiden kaupunkien kehittämiseen, resurssiviisauteen jne. muihin nykyisessä ohjelmatyössä ja uudella EU-ohjelmakaudella tuettaviin avainkäsitteisiin. Teema on laaja käsittäen teemoja älykkäistä energiaverkoista ja uusista energiamuodoista liikkumisen älykkääseen ohjaukseen ja logistiikkaan. Kyse voi olla myös älykkään arjen ratkaisuista ja erityisryhmien tarpeisiin vastaamisesta esim. robotiikan hyödyntämisestä vanhus-ten palveluissa. Keskeistä on teeman kehittämishanke vasta täysin kyseisen alueen omiin tarpeisiin ja tavoitteisiin. Tähän kehityssuuntaan liittyvät hankkeet ovat sekä kansallisesti että kansainvälisesti erittäin seurattuja ja kehittämiskohteista halutaan esimerkkejä, ’näyteikkuna-caseja’. Smart city -teemaiseen kehittämishankkeeseen on haettavissa rahoitusta eri lähteistä, mm. Tekesiltä (”fiksi kaupunki” -ohjelma).

6.2 Vihreä ICT

Lapilla on erinomaiset mahdollisuudet valjastaa ICT ja digitaalisuus vihreän talouden käyttöön. Vihreä talous edellyttää uusiutuvien luonnonvarojen tehokkaampaa hyödyntämistä sekä energiatehokkaampaa ja vähemmän materiaalia kuluttavaa tuotantoa, kulutusta ja hyvinvoinnin lähteiden löytämistä myös aineettomista tekijöistä. Teema koskettaa useita tässä ohjelmassa käsiteltyjä aiheita ja tavoitteita teollisuuden vihreistä ratkaisuista palvelutuotannon sähköistämiseen ja uusiin työn organisoimisen mahdollisuuksiin. Pilotoitavaksi sopivia teemoja on nostettu esille yrityskehittämisen ohjelmakokonaisuudessa.

6.3 Arktisuus

Maapallon pohjoisilla, arktisilla alueilla on mittavat öljy-, kaasu- ja mineraalivarat. Ilmaston lämpeneminen, entistä tehokkaampien teknologioiden kehittyminen sekä uusien kuljetusväylien avautuminen on tehnyt arktisten luonnonvarojen hyödyntämisen mahdolliseksi. Lapissa on laadittu arktisen erikoistumisen ohjelma. Arktisella erikoistumisella tarkoitetaan kykyä toimia arktisissa olosuhteissa ja taitoa hyödyntää arktisia luonnonvaroja ja -olosuhteita kestävästi. Käytännössä tämä edellyttää älykkäiden, energia- ja resurssitehokkaiden teknologioiden ja toimintatapojen kehittämistä niin tuotantotoimintaan kuin olosuhteidenhallintaan

Pohjoiseen sijaintiin kytkeytyy ajankohtainen keskustelu Jäämeri-yhteydestä. Tähän olisi mahdollisuus liittää digitaalisten palveluiden tuotekehittelyä, esim. älyliikenteen sovelluksia.

6.4 Lappilaiseen elämänlaatuun liittyvät vahvuudet

Useat Lapille ominaiset ja melko ainutlaatuiset asiat kuten kiireettömyys, rauha, luonto ja puhtaus tukevat tieto- ja viestintätekniikan kehittämisteemoja. Seuraavassa on kootusti muutamia ohjelmatyössä esiin nousseita teemoja, joita on käsitelty jo ohjelman toimenpiteiden yhteydessä.

Matkailussa sovelletaan tiedon avaamisen tuomia mahdollisuuksia ulkoiluun, liikkumiseen ja turvallisuuteen liittyen. Matkailuyritysten ja muiden toimijoiden verkostoissa vahvistetaan virtuaalista Lappia, tuotetaan verkossa koettavia elämyksiä esim. luontonähtävyyksistä ja museoista. Lapin erityispiirteet otetaan aktiivisesti hyödynnettäväksi vetovoimatekijäksi työn uusien muotojen kehittämisessä ja lanseerauksessa.

7. OHJELMAMITTARIT

Ohjelmamittarien tarkoitus on tukea ohjelman toimeenpanoa, mahdollistaa seuranta ja antaa välineitä arvioida säännöllisesti toteumaa ja ohjelman onnistumisia. Mittaristo voi tarjota itsearviointiin välineen DigiLappia toteuttavilla toimijoille. Samalla se voi auttaa sitouttamaan toimeenpanon kannalta keskeiset toimijat ohjelmatoteutukseen ja selkeyttää tavoitteiden, toimenpiteiden ja työnjaon välisiä suhteita.

Lapin liitto seuraa toimeenpanoa ja toteumaa mittaristoa hyödyntäen. Mittaristo päivitetään tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Toimenpiteet	Ehdotettu mittari
1. Lappilaiset digitaitaviksi	
1.1. Vahvistetaan yksilöiden osaamista	On käynnistetty x kpl uusia yksilöiden arkea lähellä olevaa ja tukevaa digiosaamista vahvistavaa palvelua tai koulutusta
1.2. Vahvistetaan osallisuutta ja sen edellytyksiä	x/19 kunnasta on otettu käyttöön 2 osallisuutta vahvistavaa palvelua, esimerkiksi otakantaa.fi ja harava-portaali
2. Yritykset digitaalisten mahdollisuuksien ja liiketoiminnan ykkösosaajiksi	
2.1. Perustetaan yritysten digiosaamisen valmennusohjelmia	On perustettu / on käynnistetty (tehty tarvekartoitus ja koostettu modulaarinen kokonaisuus)
2.2. Vahvistetaan digitaalisiin aloihin liittyvien yritysten toimintaedellytyksiä	Käynnistyneiden yhteistyöverkostojen / hankkeiden määrä Yhteistyörinkeihin / verkostoihin osallistuvien yritysten määrä (toimialoit- tain)
2.3. Tuetaan digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntämistä tuottavuuden nostamiseksi	- Pk-yritysten määrä, jotka myyvät sähköisesti (Digital Agenda Scoreboard) - Automaattinen tiedon jakaminen myynti- ja ostopalveluista yrityksen muiden toimintojen kanssa - Sähköinen lasku
2.4. Käynnistetään työn uusia muotoja edistävä kehityshanke	On käynnistetty (/kpl)
3. Tutkimus- ja oppilaitokset digiyhteiskunnan edelläkävijöiksi	
3.1. Vahvistetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä	- Toiminnassa on yritysten, järjestöjen ja oppilaitosten yhteinen ryhmä tarpeiden kartoittamiseksi ja suunnitelman tekemiseksi
3.2. Uudistetaan opetuksen menetelmiä ja sisältöjä digitaalisilla ratkaisuilla	Laadullinen kuvaus: 1–3 digitaalisia mahdollisuuksia opetuksessa hyödyntävää pilottia
4. Hallinto uuteen digiaikaan	
4.1. Tarjotaan osallisuutta vahvistavia ja niiden käyttöön kannus-	1–3 uutta digitaalista verkkopalvelua pilotoitu / otettu käyttöön

	tavia verkkopalveluita	
4.2.	Noudatetaan käyttäjälähtöisyyden ja yhteissuunnittelun periaatteita kaikissa palveluissa	1–3 digitaalisen palvelun suunnittelussa on osallistettu palvelun loppukäyttäjiä
4.3.	Luodaan toimijoita yhdistäviä ja uutta liiketoimintaa luovia avoimen tiedon hankkeita	On perustettu tietohallintopooli, jossa on jäsenenä x kuntaa Lapin kunnasta
4.4.	Vahvistetaan Lapin kuntien edellytyksiä ottaa käyttöön digitaalisia palveluja	Lappilaiset toimijat ovat mukana 3 kansallisesti käyttöönotettavien palvelujen pilotissa tai ensivaiheen käyttöönotossa
4.5.	Perustetaan kunta- ja aluehallinnon toimijoiden tietohallintopooli, joka toimii laadukkaasti, tuloksekkaasti, tehokkaasti ja hyötyjä osapuolille tuottaen	On perustettu. Laatua, tuloksellisuutta, tehokkuutta ja hyötyjä kartoitetaan säännöllisellä itsearviointilla
5. Tietoliikenneinfrastruktuuri kuntoon		
5.1.	Korkeatasoiset tietoliikenneyhteydet turvataan kattavasti ja tarvittaessa julkisen sektorin tuella	<ul style="list-style-type: none"> - Kotitalousasiakkaiden laajakaistaliittymien määrä - % kansalaisista käyttää mobiilia yhteyttä* - Laajakaista kaikille -hanke on toteutettu - Maakuntaohjelman arvioinnin tuloksia on käytetty tietoliikennepalvelujen kattavan palvelutoteuman arvioimiseksi
5.2.	Tuetaan paikallisista aloitteista syntyviä laajakaistan rakentamishankkeita	Osuus rahoitetuista hankkeista

LIITTEET

LIITE 1

Ohjelmatyön valmisteluprosessi

1.1 Ohjelmatyön tavoite

Tämä ohjelma-asiakirja koostaa tavoitteet lappilaiselle digitaaliselle ja teknologian mahdollisuudet laaja-alaisesti hyödyntävälle yhteiskunnalle. Ohjelmatyön ytimessä on kysymys siitä, kuinka Lappi voi mahdollisimman hyvin hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa elinvoimaisuutensa vahvistamiseksi alueen omat erityispiirteet huomioiden.

Ohjelman visio ja tavoitteet on asetettu vuodelle 2020. Toimenpiteet on määritetty vuoteen 2017, kuitenkin niin, että näitä voidaan lähteä välittömästi toteuttamaan. Toimenpiteitä arvioidaan ja täsmennetään vuosittain, jolloin tavoitetasoakin voidaan tarpeen mukaan vuosittain kohottaa.

Ohjelman tehtävänä on osaltaan ohjata Lapin kehitystä ja hankerahoitusta. Ohjelmatyötä taustoittavia ajankohtaisia teemoja ovat mm. valtakunnallinen laajakaistahanke, sähköisen palvelutuotannon haasteet sekä vihreän kasvun valjastaminen lappilaisen yritystoiminnan ja kilpailukyvyn käyttöön sekä sähköisten liiketoimintavalmiuksien ja palveluiden kehittäminen.

Ohjelmatyö jatkaa Lapin vuonna 2010 päättyneen tietoyhteiskuntastrategiakauden kehitystyötä ja kytkeytyy lukuisiin alueellisiin ja kansallisiin kehittämishankkeisiin ja ohjelmiin. Näitä on käsitelty tarkemmin liitteen luvussa 2.

Työtä on tehty tulevaisuuteen katsoen mutta kuitenkin niin, että kaikki laadittavat tavoitteet ja toimenpiteet ovat riittävän käytännönläheisiä, jotta niiden toteuttaminen voidaan käynnistää välittömästi. Konkreettiset toimenpiteet on määritelty suhteessa olemassa oleviin voimavaroihin ja resurssien kohdistumiseen vaikuttaviin ohjelmaviitekehyksiin. Samalla kuitenkin pyritään irti ohjelmälähtöisestä varsin lyhyellä tähtäimellä toteuttavasta ja osin myös suhteellisen joustamattomasta tulevaisuuspuiteesta. Ohjelmassa on pyritty tasapainottamaan konkretia, käytännössä toteuttamiskelpoiset ja tiukan talouden olosuhteissa mahdolliset kehittämissisällöt ja uudet avaukset sekä pidempi, tässä vaiheessa korkeintaan vain heikkoina signaaleina tai hiljaisina muutoksina pinnan alla kuplivat tulevaisuuden virtaukset.

1.2 Käsitteet

”Digitaalitekhnologia ja siihen liittyvät palvelut ovat muutamassa taloutta ja yhteiskuntaa tavalla, joka on verrattavissa höyryn ja sähkön hyödyntämisen aiheuttamiin muutoksiin. Olemme siirtymävaiheessa kohti digitaalista palveluyhteiskuntaa.”

Suuri Hämmennys, Työ ja tuotanto digitaalisessa murroksessa, Etlatiето 2012

Yhteiskunnassa käynnissä oleva palvelutuotannon organisoinnin murros heijastuu myös käytettyyn terminologiaan. Yhteiskunnan kehityksen tilaa ja palvelutuotantoa kuvatessa käytetään useita eri termejä.

90-luvulla käyttöön otettiin tietotyön merkitystä painottava tietoyhteiskunta-termi, jota käytetään yhä. Yhteiskunnan muuttuessa tietoyhteiskunta korvautui jo viime vuosikymmenellä globaalin verkostoyhteiskunnan käsitteellä. Viime vuosina tämän rinnalla on usein käytetty myös ubiikkiyhteiskunta -termiä, jolla tarkoitetaan 'jokapaikan tietotekniikkaa'. Tällä hetkellä käytetään digitaalisuus-käsitettä kuvaamaan esim. arjen, työn, palvelutuotannon ja vuorovaikutuksen kehityssuuntaa. Olemmekin usean määritelmän mukaan siirtymässä kohti digitaalista palveluyhteiskuntaa. Tämän arvioidaan olevan arkipäivää kuitenkin vasta muutaman vuoden kuluttua.

Tässä ohjelmaprosessissa käytetään palvelutuotannon automatisoinnista termiä "digitaaliset palvelut". Koska ohjelma katsoo eteenpäin, käytetään yhteiskunnan kehitysvaiheesta termiä digitaalinen yhteiskunta ja palvelutuotannon kehityksen yhteydessä käytetty termi mukailee tätä.

1.3 Ohjelmatyön toteutus

Ohjelmaa on valmisteltu laajassa yhteistyössä lappilaisten toimijoiden kanssa. Ohjelmavalmisteluun ohjausryhmä edusti kattavasti mm. tutkimus- ja oppilaitoksia, yrittäjiä ja kuntia ja julkishallintoa.

Ohjelmatyötä jäsensi kolmivaiheinen työpajojen sarja. Näistä ensimmäisessä määritettiin ohjelman visiota ja strategisia painopisteitä, toisessa täsmennettiin ohjelmaa tavoitetasolla ja kolmannessa työstettiin yksityiskohtaisia tavoitteita. Koska ohjelmaan haluttiin syötettä mahdollisimman laaja-alaisesti, käynnistettiin ohjelmatyö alueellisilla työpajoilla. Nämä toteutettiin Rovaniemellä, Kemi-Torniossa, Kittilässä ja saamelaisalueen omasta aloitteesta myös Inarissa. Lisäksi jonkin verran näiden jälkeen pidettiin vielä työpaja Inarissa. Toisen ja kolmannen vaiheen työpajat pidettiin Rovaniemellä.

Työpajoihin kutsuttiin lappilaisia hyvin laaja-alaisesti, lisäksi kutsua levitettiin erilaisten verkostojen kautta. Lapin työpajojen tuloksia testattiin ja täydennettiin alueen ulkopuolisten toimijoiden haastatteluilla.

Vaikka ohjelmatyöhön osallistui laaja joukko alueen toimijoita, ei työprosessissa vielä tehty päätöksiä toimijoiden vastuista ja rooleista, vaan haluttiin säilyttää avoin vuoropuhelu. Ohjelman toteuttamisen edellyttämä selkeä työnjako edellyttää jatkossa eri toimijoiden vastuunjaon sopimista. Ohjelmatyö jatkuu määrittämällä toimenpiteille vastuutahot ja muut tarvittavat toimijat, jotta työ aidosti jalkautuisi ja näkyisi lopulta tuloksina alueen elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyyn vahvistumiseksi.

Toimintaympäristön muutosvauhti edellyttää tavoitteiden ja toimenpiteiden vuosittaista arviointia ja päivittämistä. Tämä tehdään maakuntaohjelman toimintasuunnitelman valmisteluprosessin kanssa samassa syklissä.

LIITE 2: TAUSTAMATERIAALI

Taustoittavat ja ohjaavat toimenpiteet ja asiakirjat

Lapin tietoyhteiskuntakehitykseen vaikuttavat useat kansainväliset, kansalliset ja alueelliset ohjelmat, hankkeet ja toimintaa ohjaavat strategiset linjaukset ja asiakirjat. Nämä sekä taustoittavat tämän ohjelman sisältöä että ohjaavat alueen kehitystä. Olemme nostaneet niistä joitakin esille suoraan, osa vaikutta enemmän taustalla. Tarkoitus ei ole ollut kirjata kattavasti kaikkia mahdollisia ohjelmaviitekehyksiä ja raportteja itseisarvona, vaan tunnistaa missä löytyy luontevia yhtymäkohtia muuhun ohjelmatyöhön. Ohjelman tulee nivoutua kansainvälisiin ja kansallisiin ohjelmiin niiden voimavaroja ja ideoita omaehtoisesti hyödyntäen. Lapin digiohjelma on vahvasti omille valinnoilleen perustuva, eikä pyri vain noudattamaan tai toiminnallistamaan muualla tehtyjä linjauksia.

Alueelliset kehittämistoimet

Lapin Digiohjelma 2020 toisaalta nojaa ja toisaalta täydentää Lapin muihin ohjelma- ja strategia-asiakirjoihin sekä suunnittelua ja sitä taustoittavia asiakirjoja.

Taustan ohjelmalle luo Lapin toimintaympäristön nykytilaa ja kehitysnäkymiä käsittelevä analyysi. Asiakirjassa on käsitelty nykytilannetta alueen elinvoimaisuuden, elinkeinoelämän ja väestön kannalta taustalla vaikuttavan kattavan ohjelmallisen viitekehyksen ja maakuntaohjelman mukaisesti. Digiohjelman päivitysprosessi kytketäänkin maakuntaohjelman vuosittaisen toteuttamissuunnitelmaprosessiin.

Lapin liitto on yhdessä maakunnan kuntien kanssa laatinut maakunnallisen laajakaista-rakentamisen hankeohjelman vuonna 2009 ja toteuttaa sitä käynnistämällä laajakaistahankehakuja ja valitsemalla toteuttajia saadusta hanke-ehdotuksista. Lapin liitto hallinnoi myös maaseuturahaston tuella totutettavaa hanketta, jonka tehtävänä on välittää tietoa laajakaistayhteyksistä sekä tukea kuntia laajakaistahankkeen toteuttamisessa.

Valtakunnallisen laajakaistahankkeen tavoitteena on, että vuoden 2015 loppuun mennessä yli 99 %:lla väestöstä sekä vakinaisissa asunnoissa ja yritysten ja julkishallinnon organisaatioiden vakinaisissa toimipaikoissa on enintään kahden kilometrin etäisyydellä yhteys, joka toimii 100 Mbit/s nopeudella.

Lisäksi DigiLappi-ohjelmalla on tiivis kytkentä useisiin muihin alueellisiin strategioihin ja ohjelmiin. Näistä hyvinvointiohjelman ja matkailustrategi-an teemoilla on monia rajapintoja digitaalisen yhteiskunnan ja sen tarjoamien mahdollisuuksien kehitykseen.

Ohjelman toimeenpanossa vuonna 2013 on hyvä huomioida myös vuodelle asetettu erityinen painotus: Lapin liitto on julistanut vuoden 2013 nuorten vuodeksi. Useita ohjelman toimenpiteitä voidaan tarkastella tämän kohderyhmän sekä nuorten kehittämistyöhön sitouttamisen kautta. Myös jatkossa voidaan tehdä vastaavia painopistevalintoja erityiskohderyhmien huomioimisesta.

Kansalliset kehittämistoimet

Kansallisesti on vireillä lukuisia esim. palvelutuotantoon ja tietojen avaamisen vaikuttavia kehityshankkeita. Seuraavassa on kuvattu joitakin sellaisia keskeisiä kansallisia kehittämistoimia, joilla on selvää vaikutusta ohjelman toimeenpanoon. Nämä ovat enemmänkin esimerkkejä nykyisistä linjauksista ja tulevista toimista kuin kattava listaus. Digitaalisuus liittyy palvelujen ja tietoyhteyksien lisäksi keskeisesti sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopolitiikkaan, elinkeinopolitiikkaan ja näin ollen se on kokonaisuudessaan yksi uudistamisen ja uudistumisen ehdoton osatekijä kuin oma itsenäinen tavoitekokonaisuutensa.

Kansalliset älystrategiat

Koko Suomen talouden ja tuottavuuden kasvua pyritään edistämään digitaalisten palveluiden avulla. Hallitusohjelman mukaisesti kaikkien ministeriöiden tulee laatia toimialoilleen älystrategia tavoitteineen ja ohjauskeinoineen. Näissä käsitellään mm. sähköisten palveluiden kehittämistä ja hallinnon alan tiedon avaamista. Tavoitteena on tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntävien älyratkaisujen poikkihallinnollinen kehittäminen kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Hallinnonalojen älystrategioista voi jalkautua Lapin kehitystavoitteiden kannalta kiinnostavia kehitys- ja pilotointihankkeita.¹³

ICT 2015 ja ”Kitkaton Suomi”

Vastauksena ICT-rakennemuutokseen asetettu Pekka Ala-Pietilän johtama ICT 2015 -työryhmä raportoi tammikuussa 2013. Työryhmän raportissa ”21 polkua Kitkattomaan Suomeen” kuvataan niitä mahdollisuuksia, joita digitaaliset palvelut tuovat eri toimialoille ja julkiselle sektorille. Työryhmä korostaa että käänne tietotekniikan soveltamisen kärkimaaksi vaatii pitkäjänteisyyttä ja tästä syystä työryhmä ehdottaa 10 vuoden ohjelmaa, joka sisältää 21 rinnakkaista polkua. Tämänkin ohjelman toteuttamiseksi ehdotetaan verkostomaista toimintamallia, joka mahdollistaisi jatkuvan reagoinnin, ideoinnin ja korjausliikkeiden tekemisen.

Ryhmän hahmotteleman kitkattoman Suomen visio sisältää ajatuksen siitä, että Suomi on tietotekniikan osaamisen kärkimaa, jossa yritysten on mielekästä kehittää sekä kasvaa, ja julkiset palvelut ovat asiakaslähtöisiä ja kitkattomia.” (Ala-Pietilä 2012: 21 polkua Kitkattomaan Suomeen, työryhmän raportin julkistamisen yhteydessä pidetty esittely, 17.1.2013). Työryhmän kehitysehdotukset liittyvät sekä infrastruktuurin kuntoon saattamiseen että osaamisen kehittämiseen. DigiLappi-ohjelman kannalta oleellisia toimia ovat muun muassa ICT-infrastruktuurivalmiuksien kehittäminen, avoimen datan ekosysteemin luominen. Kuntien palvelujen digitalisointi ja pelillisyyden osaamisen laajentaminen pelialan ulkopuolelle. Raportissa on nimetty toimenpiteiden vastuuhenkilöt, jotka edustavat niin valtionhallintoa kuin kuntiakin. Lapin toimijat eivät kuitenkaan näy raportissa juurikaan. Raportin yksittäisiä teemoja ja tulevia pilotointeja on käsitelty tämän ohjelman tavoitteissa.

¹³ Hallitusohjelman strateginen toimeenpanosuunnitelma – kärkihankkeet ja vastuut, Strateginen painopistealue II: Julkisen talouden vakauttaminen. Valtioneuvoston periaatepäätös 5.10.2011.

Julkisen hallinnon ICT:n hyödyntämisen strategia

Valtiovarainministeriössä (VM) laadittu ensimmäisen valtionhallinnon ja kuntasektorin yhteinen tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisen strategia on vahvistettu valtioneuvostossa vuoden 2013 alussa. JulkICT-strategian tavoitteena on julkisen hallinnon palveluiden kehittämisen nopeutuminen, innovaatioiden nykyistä laajempi hyödyntäminen ja sähköisten palvelujen käytön kasvua. Strategiassa on kuvattu viisi linjausaluetta: palveluinnovaatioiden ekosysteemit, avoin tieto ja tiedon yhteiskäyttö, kyky hyödyntää ICT:tä, selkeät tietohallinnon rakenteet sekä toimintavarma ja kustannustehokas ICT-infrastruktuuri. Nämä kaikki teemat sisältyvät myös tämän ohjelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin joustavasti, Lapin näkökulmasta ja tarpeiden mukaan.¹⁴

Monet strategian toimenpiteet tulevat vaikuttamaan myös kuntiin. Tällaisia strategiassa määritettyjä kehitystoimia tulevat olemaan tietojärjestelmien yhteentoimivuus kunta- ja valtiosektoreilla, Asiakaspalvelu 2014 -hankkeen alaisuuteen sijoitettu yhteisten palvelupisteiden yhteentoimivuuden kehittäminen sekä osana Avoimen tiedon -ohjelmaa toteutettava kuntien ja valtion yhteishanke avoimen metadata-palvelun ja siihen liittyvien tukipalveluiden perustamiseksi. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja ELY-keskukset ovat jo aktiivisesti edistäneet yhteispalvelupisteitä.

Keskeisiä kansallisia strategian toimeenpanoa tukevia hankkeita ovat valtion toimialariippumattomien ICT-tehtävien yhteen kokoaminen (TORI-hanke) sekä kunta- ja palvelurakennemuutosten ICT-muutostukiohjelma, jota valmistellaan parhaillaan.

SADe-ohjelma

Hallituksen kärkihankkeisiin kuuluva Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelma (SADe-ohjelma) tuottaa kansalaisten, yritysten ja viranomaisten käyttöön asiakaslähtöisiä ja yhteentoimivia sähköisiä palvelukokonaisuuksia joihin sisältyy myös uusia välineitä osallistumiseen ja vuorovaikutukseen. Näiden tavoitteena on vahvistaa julkisen sektorin kustannustehokkuutta ja laatua. Valtion- ja kunnan palveluita uudistava ohjelma kytkeytyy useisiin ajankohtaisiin kehittämistoimiin, kuten kuntientuottavuus- ja tuloksellisuusohjelmaan, asiakkuusstrategiahankkeeseen ja julkisen asiakaspalvelun kehittämishankkeeseen.

Vuoden 2015 loppuun kestävä ohjelma koostuu kahdeksasta laaja-alaisesta hankkeesta. Valtaosa hankkeista on jo pilotoinut tai käyttöönottonut palveluita. Tuotoksena syntyvien palveluiden määrä ja näiden pilotointitarve kasvaa jatkuvasti. Esim. ympäristöministeriön vastaama Rakennetun ympäristön ja oikeusministeriön Osallistumisympäristö -hankkeista on lähiaikoina valmistumassa käyttöönotettavia palveluita. Lisäksi useat ohjelman hankkeet kartoittavat tällä hetkellä sopivia pilotointikohteita. Ohjelma tuottaa myös useita sellaisia palveluita, jotka tulevat kunnissa käyttöön joka tapauksessa. Tällaisia ovat kuntalaisten asiointimahdollisuuksia vahvistavat Kansalaisen yleisneuvontapalvelu- ja Etäpalvelu -hankkeet.

¹⁴ Palvelut ja tiedot käytössä , Ehdotus julkisen hallinnon ICT:n hyödyntämisen strategiaksi 2012-2020.

Yhteinen asiakaspalvelu 2014 -hanke

Julkisen Hallinnon asiakaspalvelua kehitetään kokonaisuutena Yhteinen asiakaspalvelu 2014 -hankkeessa, josta vastaa Valtiovarainministeriö. Hankkeessa tuotetaan kansallisesti yhdenmukainen asiakaspalvelun malli, jonka mukaan koko julkisen hallinnon asiakaspalvelu tullaan tarjoamaan yhden luukun periaatteella sähköisenä palveluna, puhelinpalveluna ja käyntiasiointia. Palvelun tuotannossa julkisen hallinnon kumppaneina ovat viranomaiset ja yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat.

VM on määritellyt kokonaisuuden kattavat seuraavat palvelut:

- Henkilöllisyyden toteaminen ja varmentaminen, asiakirjojen ja ilmoitusten vastaanottaminen ja edelleen toimittaminen sekä luovuttaminen, maksujen vastaanottaminen ja välittäminen, asiakkaan ohjaus, tiedon välittäminen ja tiedottaminen
- Neuvonnan antaminen myös muissa kuin vireillä olevissa asioissa
- Ajanvaraukset ja peruutukset
- Erilaisten otteiden ja todistusten antaminen tietojärjestelmistä
- Erilaiset myyntitehtävät (matka- ja muut liput)
- Muut mahdolliset asiakaspalvelutehtävät, esim. sähköisen asioinnin tuki ja asiantuntijan antama asiakaspalvelu

Lähidemokratiaa ja osallisuutta käsittelevät aloitteet ja toimenpiteet

Lähidemokratia ja paikallisen osallistumisen vahvistaminen on nostettu yhdeksi VM:n johtaman kuntauudistuksen tavoitteeksi. Lähidemokratian kehitystarvetta perustelevat sekä käsillä oleva kuntarakennemuutos että muutokset kansalaisten osallistumistavoissa. Kuntalaisten nykyiset mahdollisuudet vaikuttaa kunnan palvelutuotannon päätöksentekoon ja suunnitteluun jäävät heikoksi. Myös useat muut tahot ovat ottaneet kantaa osallisuuden vahvistamisen puolesta. Esim. valtioneuvoston asettama Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) korostaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksien vahvistamisen merkitystä erityisesti maaseudulla. YTR esittääkin mm. että lakiin kirjataan kansalaisten oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin paikallisella tasolla.¹⁵

VM:n 2012 loppupuolella julkaisemassa lähidemokratia raportissa Lappi näkyy asukasmääräänsä suhteutettuna merkittävämmässä roolissa, mm. Rovaniemen, Posion ja Yläkemijoen käytännöt ja toimintamallit näkyvät vahvasti ja raportissa todettiin Yläkemijoen aluelautakunnan usein tulevan mainitukseksi toimivimpana suomalaisena esimerkkinä lähidemokratiasta ja todellisen päätös- ja toimivallan siirtämisestä paikalliselle tasolle, asukkaiden lähelle. Aluelautakuntatoimintaa päätettiin laajentaa kaikille Rovaniemen maaseutualueille vuoden 2013 alusta alkaen Yläkemijoen hyvien kokemusten perusteella.¹⁶

Toimivien mallien ja lähidemokratian edellyttämien kulttuuristen valmiuksien pohjalta siirtyminen askelta eteenpäin digidemokratiaan näyttää lupaavalta. Kun lähidemokratian käytännöillä on jo paikallisen yhteisön ja kansalaisten hyväksyntä, voidaan digitaalisia ratkaisujakin hyödyntää tehok-

¹⁵ Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 24.9.2012.

http://www.maaseutupolitiikka.fi/viestinta/tiedotteet/kuntauudistus_edellyttaa_lahidemokratian_kehittamista_erytyisesti_maaseudulla.2212.news.

¹⁶ Valtiovarainministeriö (2012): Alueellista demokratiaa? Kunnat 27/2012, Lähidemokratian toimintamallit Suomen kunnissa

kaemmin. Digitaalinen palvelutuotanto on osa älykästä hallintoa ja toimii parhaimmillaan keskeisenä lähidemokratiaa ja osallisuutta vahvistavana työkaluna. Lisäksi digipalveluilla voidaan lisätä tiedon ja päätöksentekoprosessien avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta.

Tiedon avaamista edistävät toimet

Julkisen informaation saatavuutta pidetään yhteiskunnan palvelukehityksen ja tätä tukevan innovaatiotoiminnan kannalta kriittisenä. Julkishallinnon tehtäväksi onkin hallitusohjelmassa asetettu nykyistä laajempien julkisten tietoineistojen avaaminen kaikkien palvelukehittäjien tarpeisiin.

Edellä todetun mukaisesti ministeriöt käsittelevät hallinnonalojensa tietojen avaamista älystrategioissaan hallitusohjelmassa linjatun mukaisesti. Esim. liikenne- ja viestintäministeriö KIDE-ohjelmassa on määrittänyt kehittämiskohteiksi tietoineistojen avaamisen ja saatavuuden si verkostotoiminnan, jonka yhtenä muotona tulee olemaan tiedon tarjoajien ja hyödyntäjien yhteinen foorumi. Yhteistyön tavoitteena on tunnistaa kehittämistarpeita ja luoda pohja yhteisille kehittämishankkeille. Samoin ministeriön alaiset toimijat määrittelevät yhdistelystä syntyviä yhteiskäyttöisiä palveluita.¹⁷

Edelläkävijäesimerkkinä alueellisista tiedon avaamisen toimista on Helsinki Region Infoshare -hanke, jonka tavoitteena on avata Helsingin seutua koskevaa tietoa kaikkien saataville. Tietoa tarjotaan kansalaisten, yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä kuntien hallinnon käyttöön. Tarjottava tieto on vapaasti ja maksutta hyödynnettävissä.¹⁸ Toinen ajankohtainen esimerkki tiedon avaamisen hankkeista on Aalto-yliopiston kansallinen Linked Data Finland, jonka tavoitteena on kehittää verkon yhdistettyjen avointen tietovarantojen (Linked Open Data) hyödyntämistä uusimpien semanttisten verkkoteknologioiden avulla. Hanke toteuttaa yritysten ja julkisen sektorin pilottisovelluksia useilla eri toimialueilla.

Arktinen strategia

Arktiseen strategiaan on viitattu jo aiemmin tässä ohjelma-asiakirjassa. Pohjoinen Suomi ja Lappi omaavat ominaispiirteitä, jotka ovat valtakunnallisesti ja kansainvälisesti kiinnostavia. Arktisuus, pohjoinen maantiede ja ilmastomuutoksen tuomat haasteet ja mahdollisuudet näkyvät digiohjelmassa osaamisen, palveluiden ja yritystoiminnan teemoissa.

Hallituksen linjaukset ryhmittyvät parhaillaan uudistettavassa strategiassa seuraavien neljän kärjen alle:

- Suomi on arktinen maa
- Suomi on arktinen osaaja
- Suomi kunnioittaa kestävän kehityksen periaatteita ja ympäristön reunaehtoja
- Kansainvälinen yhteistyö.

¹⁷ Viestintäpolitiikan KIDE-ohjelman hankekuvaus. Strategia, 10.10.2012, LVM/2177/01/2012

¹⁸ Helsinki Region Infoshare <http://www.hri.fi/fi/>

Näitä syvennetään neljässä teemakokonaisuudessa, joita ovat koulutus ja tutkimus, arktisen alueen liiketoimintamahdollisuuksien kehittäminen, ympäristö ja kokonaisturvallisuus sekä kansainvälinen yhteistyö.

EU on linjannut omaa arktista toimintapolitiikkaansa erillisellä tiedonannolla kesällä 2012 avaintemoilla tieto, vastuu ja sitoutunut toiminta. Ydintemoina korostuvat ilmastomuutos, kestävä kehitys ja tutkimus. Tiedonanto esittää joukon konkreettisia toimia, joilla on tarkoitus tukea arktisen alueen tutkimusta ja kestävästä kehityksestä ja edistää ympäristöystävällisiä tekniikoita kestävästä merenkulun ja kaivostoiminnan tarpeisiin.

EU-tason kehittämistoimet

UUDEN EU-OHJELMAKAUDEN PAINOPISTEET: INNOVAATIOUNIONI JA SMART SPECIALISATION

Tulevalla EU-rahoitusohjelmakaudella *osaaminen, innovaatio ja erikoistuminen ovat julkisin varoin tehtävän kehitystyön keskiössä*. Nämä teemat toistuvat myös tämän ohjelman tavoiteasetannassa.

Horisontti 2020

Euroopan komissio julkaisi marraskuussa 2011 ehdotuksensa seuraavasta tutkimuksen ja innovaatioiden puiteohjelmasta, Horisontti 2020. Tämä on pääväline Euroopan komission ja jäsenmaiden toteuttaessa Innovaatiounionia, joka on yksi Eurooppa 2020 -strategian lippulaiva-aloitteesta. Ohjelman perusrakenteen muodostavat kolme pilaria: Huipputason tiede, Teollisuuden johtoasema ja Yhteiskunnalliset haasteet, joihin digiohjelmakin pureutuu. Komission ehdotus Horisontti 2020 -ohjelman budjetiksi on noin 88 miljardia euroa. Tämän on laskettu tarkoittavan Suomen maksuosuutena ja samalla odotettuna palauteosuutena noin 1-1,5 prosenttia kokonaisrahoituksesta eli noin miljardia euroa, mikä puolestaan jaettuna koko ohjelman keston ajalle eli seitsemälle vuodelle tarkoittaisi noin 150 miljoonaa euroa per vuosi. Kun kaikki tutkimus- ja kehittämistoiminnan investoinnit Suomessa ovat tällä hetkellä runsaat 7 miljardia euroa, selvää on, että Horisontti 2020 tulee nähdä lähinnä kotimaista tutkimus- ja innovaatorahoitusta täydentävänä instrumenttina.

Rakennerahastot

Tällä rakennerahastokaudella on koko EU:ssa koheesiorahastojen investoinneista n. 25 % kohdistettu tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja tätä osuutta halutaan selvästi nostaa seuraavalla ohjelmakaudella. On esitetty, että Euroopan kehittyneille alueille kohdistettavasta tuesta 80 % käytettäisiin energiatehokkuuteen, uusiutuviin energialähteisiin, pk-yritysten kilpailukykyyn ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toimintaan, alueellisten innovaatiostrategioiden puitteissa. Myös digitaaliseen yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen liittyvät teemat ovat ohjelmassa keskeisessä roolissa.

Rakennerahasto-ohjelmakauden valintoja ja painopisteitä leimaa puolestaan vahvasti alueellisen erikoistumisen (smart specialisation) tavoite ja periaate. Tähän sisältyy siirtymä tuotantolähtöisestä osaamis- ja tietämyslähtöiseen talouteen (knowledge economy). Strategian yhtenä kärkialoitteena on julkaistu Innovaatiounioni-strategia, jossa korostetaan Euroopan innovaatiokump-

panuuksia (European Innovation Partnerships) sekä älykästä erikoistumista (Smart specialisation).

Älykäs erikoistuminen

Älykäs erikoistuminen ("Smart specialisation") korostaa julkisesti rahoitettavan kehittämistoiminnan rakentamista alueiden omille vahvuuksille ja erityispiirteille rakentamista ja innovaatiolähtöistä strategiaa, jolla haetaan kilpailuetua globaalin talouden tiukentuessa kilpailu- ja toimintaolosuhteissa. Älykäs erikoistuminen etsii myös uusia osaamis- ja elinkeinoyhdistelmiä, joissa palvelut ja perinteisemmät tuotannolliset toimet organisoidaan uudella tavalla ja toimintaan yhdistetään monia eri osaamisnäkökulmia, jotka eivät ole perinteisiä akateemisen tms. asiantuntijuus-lähtöisen mallin pohjalta rakentuvia vaan hakevat uusia avauksia ja sisältöjä palveluille ja sen edeltämälle osaamiselle erityisesti osaamisten rajapinnoilta, palvelumuotoilusta, käyttäjä- ja kansalaisnäkökulmasta ja yhteiskehittämisen menetelmistä.

Saavutettavuus ja osaaminen

Saavutettavuus ja osaaminen korostuvat myös rakennerahasto-ohjelmien painopisteissä ja osaamiseen investointi on tulevaisuudessakin rakennerahastotoiminnan kulmakiviä. Suomen rakennerahastotoiminnassa edistetään tulevalakin kaudella tietoyhteiskunta- ja viestintä-palveluiden esteetöntä ja laadultaan tasa-arvoista saatavuutta alueellisten ja elinkeinolähtöisten tarpeiden mukaan. Lisäksi edistetään elinkeinoelämää tukevia nopeiden Internet-yhteyksien saatavuutta ja kehittämistä sekä kehitetään e-hallinnon sovellutuksia sekä tieto- ja viestintätekniikkaan perustuvia älykkäitä sovelluksia ja sisältöpalveluita huomioiden mm. terveys, ikääntyminen ja päästöjen vähentäminen.

EAKR-asetusehdotuksen mukaisesti Suomen kaltaisen kehittyneen maan tulisi käyttää varat 80 prosenttisesti tutkimukseen, teknologian kehittämiseen ja innovaatioihin, pk-yritysten kilpailukyvyyn parantamiseen ja vähähiilisen talouden tukemiseen kaikilla aloilla. Vähähiilisyyden osuuden rahoitetuista hankkeista tulee olla 20%.

Omissa ohjelmapainotuksissaan Itä- ja Pohjois-Suomi korostavat kaikesa rakennerahasto-toiminnassa saavutettavuuden ja palvelujen esteettömyyden ja laadukkuuden huomioimisen tärkeyttä. Tämä tulee olemaan yksi läpileikkaavia periaatteita uudella ohjelmakaudella. Monet niistä teemoista, joita tässä ohjelma-asiakirjassa on valittu kehittämisen kärjeksi, ovat tulevan EAKR-ohjelmakauden ydinasioita ja saavat tätä kautta voimavaroja kehitettävään toimintaan.

LAPLAND

Above Ordinary

